

Næringsutvikling og attraktivitet Kongsbergregionen

KNUT VAREIDE OG HANNA NYBORG STORM

TF-notat nr. 40/2010

TF-notat

Tittel:	Næringsutvikling og attraktivitet i Kongsbergregionen
TF-notat nr:	40/2010
Forfatter(e):	Knut Vareide og Hanna Nyborg Storm
Dato:	29.12 2010
Gradering:	Åpen
Antall sider:	53
Framsidedfoto:	
ISBN:	978-82-7401-403-9
ISSN:	1891-053X
Pris:	160,-
	Kan lastes ned gratis som pdf fra telemarksforskning.no

Prosjekt:	Attraktivitet langs tre dimensjoner
Prosjektnr.:	20100820
Prosjektleder:	Knut Vareide
Oppdragsgiver:	Kongsbergregionen

Resymé:

Dette notatet er en analyse av næringsutvikling og attraktivitet i Kongsbergregionen. Først beskrives utviklingstrekk i Kongsbergregionen med hensyn til befolkning og arbeidsplasser. Deretter beskrives utvikling i næringslivet gjennom NæringsNM, som måler nyetablering, vekst og lønnsomhet i næringslivet. I den siste delen av notatet presenterer vi to modeller for å analysere attraktivitet. Attraktivitetsbarometeret, som vi tidligere har utviklet, er en metode for å måle attraktivitet som bosted. Dernest presenterer vi en nyutviklet analysemodell som vi har kalt Attraktivitetspyramiden. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell hvor regionens utvikling forklares av tre typer attraktivitet. Det er attraktivitet som bosted, attraktivitet som besøkssted og attraktivitet for bedrifter i basisnæringer.

Telemarksforskning, Boks 4, 3833 Bø i Telemark. Org. nr. 948 639 238 MVA

Forord

Denne rapporten er dels en videreføring av tidligere næringsanalyser, og dels en helt ny analysemetode kalt Attraktivitetspyramiden.

Utviklingen i Kongsbergregionen blir i denne rapporten beskrevet i fire kapitler. I de tre første kapitlene vil en kjenne igjen tema og indikatorer fra tidligere næringsanalyser. Først ser vi på utviklingen med hensyn til befolkning og arbeidsplasser. Deretter beskrives utviklingen i næringslivet gjennom NæringsNM. Attraktivitetsbarometeret i kapittel 3 beskriver steders attraktivitet for bosetting.

I det siste kapitlet i rapporten presenterer vi for første gang en ny analysemetode for å forklare vekst og nedgang i regioner: Attraktivitetspyramiden.

Attraktivitetspyramiden handler om at steders utvikling er et resultat av stedenes attraktivitet på tre områder: Attraktivitet for bedrifter i basisnæringer, attraktivitet for besøk og attraktivitet som bosted. Kongsbergregionen har blitt analysert med hensyn til sin attraktivitet på disse tre områdene.

Kongsbergregionen består av sju kommuner i Telemark og Buskerud.

Oppdragsgiver for denne analysen er Kongsbergregionen.

Metodeutviklingen til Attraktivitetspyramiden er delvis finansiert av Oslofjordfondet, som har som formål å styrke forskning for regional innovasjon og utvikling.

Bø, 29. 12 2010

Knut Vareide
Prosjektleder

Innhold

1. Befolkning og arbeidsplasser	7
2. NæringsNM	16
3. Attraktivitetsbarometeret	29
3.1 Hva forklarer bostedsattraktivitet?.....	32
4. Attraktivitetspyramiden	35
4.1 Besøksnæringer.....	37
4.2 Basisnæringer	39
4.3 Bosted	41
4.4 Profil	42
4.5 Attraktivitet og utvikling.....	43
4.6 Samlet attraktivitet	48

Sammendrag

Denne rapporten er en analyse av næringsutvikling og attraktivitet i Kongsbergregionen. Første del tar for seg de generelle utviklingstrekkene med hensyn til befolkning, arbeidsplasser og næringsliv.

Deretter har vi analysert Kongsbergsregionens attraktivitet for bosted, bedrifter og besøk.

Kongsbergregionen har hatt vekst i folketallet de siste fire årene. Befolkningsutviklingen i regionen har blitt vesentlig bedre enn tidligere, og utflyttingen til andre regioner har nesten stoppet opp. Samtidig har innvandringen økt, slik at folketallet stiger. Det er imidlertid store forskjeller mellom kommunene. Kongsberg, Flesberg og Notodden har hatt vekst i befolkningen etter 2000, mens de andre kommunene har hatt nedgang.

Den positive befolkningsutviklingen kan i stor grad forklares ved at antall arbeidsplasser i regionen har økt. Det er spesielt næringslivet i Kongsberg som driver fram denne veksten. I likhet med de fleste regioner, fikk også Kongsbergregionen en nedgang i 2009, men nedgangen ble ikke dramatisk. Kongsbergregionen skiller seg ut fra andre regioner ved at det er industrien som øker mest. Ellers i landet er det stort sett nedgang i industrisysselsettingen.

Bedriftenes utvikling analyseres i NæringsNM, som måler bedriftenes lønnsomhet, vekst og nyetableringer. Kongsbergregionen er rangert som nummer 29 av 83 regioner i landet i NæringsNM for siste år. Regionen skårer bra for nyetableringer og næringslivets størrelse, men under middels for lønnsomhet og vekst i næringslivet. Her er det også store forskjeller mellom kommunene i regionen. Kongsberg skårer svært bra i NæringsNM, og er nummer 36 av 430 kommuner.

Kongsbergregionen har ikke vært spesielt attraktivt som bosted de siste ti årene. Attraktivitetsbarometeret, som måler regionens tiltrekningskraft på innflyttere etter at det er korrigert for virkningen av arbeidsplassveksten, viser at Kongsbergregionen har netto utflytting til andre regioner, selv om det er godt over middels vekst i antall arbeidsplasser. Her er det også forskjeller mellom kommunene. Kongsberg, Flesberg og Notodden har vært attraktive kommuner de siste årene.

I siste del av denne rapporten ser vi på attraktivitet langs de tre dimensjonene besøk, bedrifter og bosetting.

Kongsbergregionen er en av de mest utpregede bedriftsregionene i landet. Regionen er nummer fire av de 83 regionene i landet med hensyn til konsentrasjonen av basisnæringer. Samtidig har også regionen en forholdsvis høy andel av sysselsettingen i besøksnæringer. Her er også kommunene i regionen ganske ulike. Det er Kongsberg og Rollag som er utpregede bedriftskommuner. Flesberg og Hjartdal er bostedskommuner, mens Notodden, Tinn og Nore og Uvdal er besøkskommuner. Dette setter kommunene i ganske forskjellige strategiske posisjoner.

Kongsbergregionen har vært en attraktiv region samlet sett de siste årene. Dette skyldes hovedsakelig at Kongsberg har hatt en sterk vekst i industrien. Notodden, Rollag og Tinn har hatt sterk nedgang i industrien, men veksten i Kongsberg har dominert regiontallene. Deler av regionen har hatt problemer med attraktiviteten som bosted. Besøksattraktiviteten har betydd lite for regionen samlet sett, men Nore og Uvdal har hatt en positiv utvikling i besøksnæringene de siste årene.

Innledning

Denne rapporten er bygd opp i fire hovedkapitler som har som hensikt å beskrive næringsutvikling og attraktivitet i Kongsbergregionen.

Figur 1: Hovedtema og indikatorer for den generelle beskrivelsen.

I det første kapitlet presenteres statistikk over hovedtrekkene i befolkningsutviklingen og utviklingen av arbeidsplassene. Dette er de aller viktigste størrelsene for beskrivelse av regional utvikling.

I kapitlet om NæringsNM analyseres næringslivets utvikling på bakgrunn av nyetableringer, lønnsomhet og vekst. Dette er tre faktorer som til sammen gir en pekepinn på hvor godt næringslivet i regionene gjør det sammenliknet med næringslivet i andre regioner. Regioner som gjør det godt i NæringsNM har en tendens til også å ha høyere vekst i antall arbeidsplasser, men det finnes unntak.

Attraktivitetsbarometeret, som blir beskrevet i kapittel 3, har til hensikt å måle attraktiviteten som bosted i kommuner og regioner. Me-

toden er basert på nettoflyttingen. Noen steder trekker til seg mer innflytting enn arbeidsplassveksten tilsier, og slike steder vil få vekst på grunn av høy bostedsattraktivitet.

I det siste kapitlet presenterer vi en ny modell kalt Attraktivitetspyramiden. I denne modellen defineres tre typer attraktivitet: Attraktivitet som bosted, attraktivitet for besøkende og attraktivitet for bedrifter. Attraktivitetspyramiden er en modell for å forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre har nedgang. Attraktivitetspyramiden vil dermed gi analyser og forklaringer på den utviklingen som blir presentert i det første kapitlet om befolkning og arbeidsplasser. Attraktivitetspyramiden er også et verktøy for å utvikle strategier for steders utvikling.

1. Befolkning og arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi beskrive hovedtrekk i befolkningsutviklingen og arbeidsplassutviklingen¹. Befolkningsutviklingen i en region vil være et resultat av den samlede utviklingen i en region. En positiv befolkningsutvikling skaper vekst, men befolkningsveksten kan også være et barometer for at regionen er i en positiv utvikling. Regioner som har god næringsutvikling og som er gode bosteder, vil få en positiv befolkningsutvikling. Vekst i arbeidsplasser har tradisjonelt vært det viktigste virkemidlet for å få til vekst i folketallet. Vekst i arbeidsplasser er også et mål i seg selv for de fleste regioner.

Befolkningsutviklingen i Kongsbergregionen

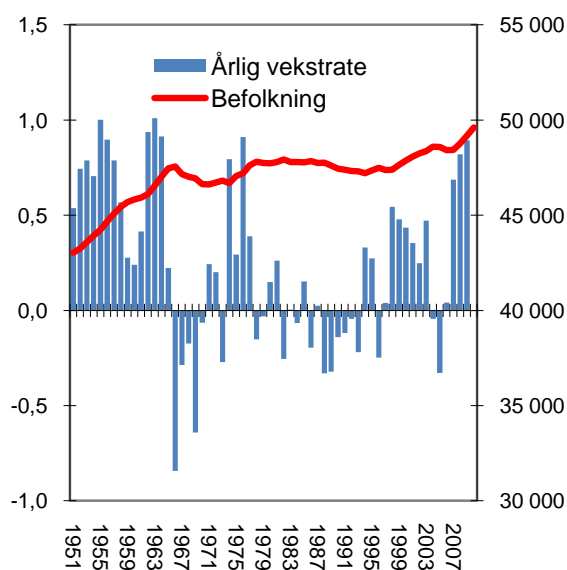
Folketallet i Kongsbergregionen økte på 50-tallet og begynnelsen av 60-tallet, men deretter kom en lang periode med stabilt folketall. På 90-tallet var det flere år med vekst i folketallet, og de siste tre årene har det vært høy vekst. I 2009 økte folketallet med 439 personer. Dette tilsvarer en vekst på 0,9 prosent av folketallet. Ikke siden 1976 har det vært et år med like sterk vekst.

Kongsbergregionenes andel av befolkningen

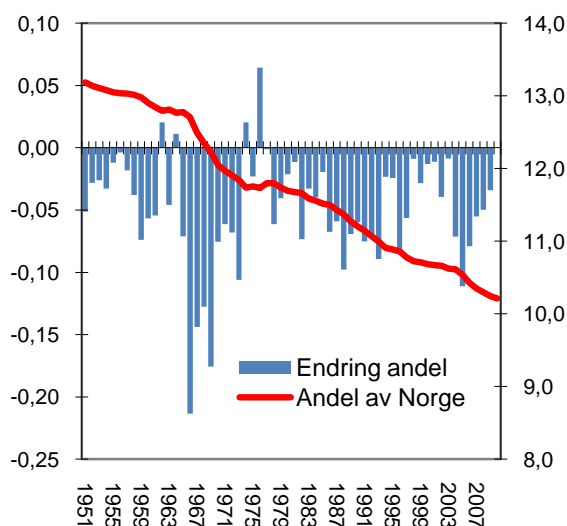
En annen måte å måle folketallsutviklingen på, er å se på et områdes andel av befolkningen på landsbasis. Befolkningen i Norge har økt i hele perioden, slik at et område med stabil befolkning vil få en stadig mindre andel av landets befolkning.

Kongsbergregionens andel av befolkningen er blitt redusert siden 1951. Nedgangen har vært jevn i hele perioden. Bare i enkelte år har andelen økt. Til tross for den sterke veksten de siste årene, er det ikke siden 70-tallet at andelen av befolkningen har økt.

Kongsbergregionens befolkning utgjorde i 1951 omtrent 13 promille av den totale befolkningen, mens var andelen redusert til 10 promille i 2010.

Figur 2: Folketallet (høyre akse) og årlige vekstrater i prosent (venstre akse) for Kongsbergregionen.

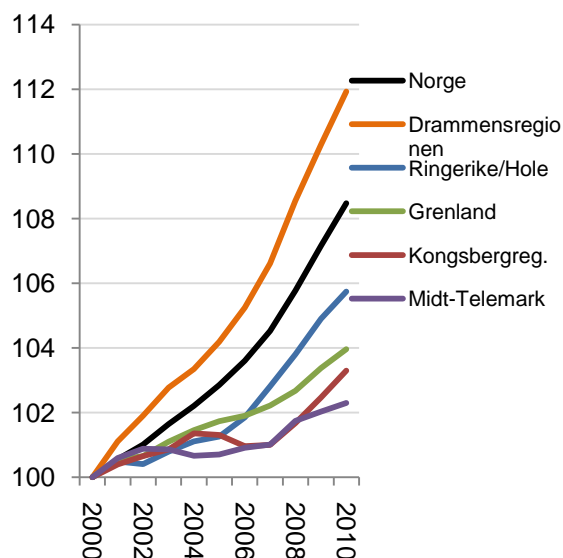

Figur 3: Kongsbergregionens andel av befolkningen i Norge i promille (høyre akse), samt årlige endringer i denne andelen (venstre akse).

Kongsbergregionen sammenliknet med andre regioner

Av regionene i Buskerud og Telemark, har Drammensregionen hatt sterke vekst. Her har folketallet økt med nesten tolv prosent siden 2000. Denne veksten er sterkere enn veksten på landsbasis.

De andre regionene i Buskerud og Telemark har hatt lavere vekst enn det som er gjennomsnittet for landet. Kongsbergregionen har økt folketallet med litt over tre prosent siden 2000. Dette er høyere vekst enn Midt-Telemark, men lavere enn Ringerike/Hole og Grenland.

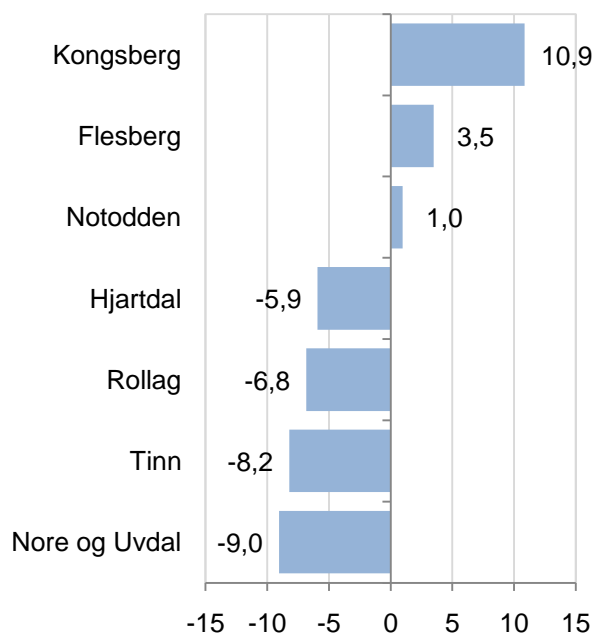
Figur 4: Befolkningsutviklingen i Kongsbergregionen og naboregioner, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Befolkningsvekst i kommunene

I figur 5 ser vi en oversikt over veksten i kommunene i Kongsbergregionen fra 2000 til 2010. Vi kan her se at det er store forskjeller mellom kommuner innad i regionen.

Kongsberg har hatt en sterk vekst i folketallet. Innbyggertallet har økt med 10,9 prosent siden 2000. Flesberg og Notodden har også hatt vekst i folketallet. Befolkningen i Flesberg har økt med 3,5 prosent, mens befolkningen i Notodden har økt med en prosent.

De andre kommunene i regionen har hatt befolkningsnedgang. Nore og Uvdal har hatt sterke nedgang, og har redusert folketallet med ni prosent siden 2000. Tinn har nesten like sterk reduksjon, på 8,2 prosent. Hjartdal og Rollag har en nedgang på 5,9 og 6,8 prosent henholdsvis.

Figur 5: Befolkningsveksten i kommunene i Kongsbergregionen fra 2000 til 2010 i prosent.

Befolkningsendringer, dekomponert for Kongsbergregionen

I figur 6 er befolkningsendringene i Kongsbergregionen i årene 2000-2009 brutt ned på fødselsoverskudd, som er antall fødte minus døde, netto innenlands flytting og netto innvandring fra utlandet.

Det har vært nærmest fødselsbalanse i Kongsbergregionen de siste ti årene. Enkelte år har det vært fødselsunderskudd, og enkelte år har det vært fødselsoverskudd. I løpet av hele perioden har litt flere blitt født enn dødd. Fødselsoverskuddet er imidlertid så lavt at det bidrar lite til folketallsutviklingen.

Det har vært netto utflytting åtte av de ti siste årene. I 2001 og 2002 var det netto innflytting på tre og 23 personer henholdsvis. Nettoutflyttingen var høyest i perioden 2004-2006, da mellom 200 og 300 flere flyttet ut av regionen enn inn. Nettoutflyttingen i begynnelsen og slutten av perioden var imidlertid lav.

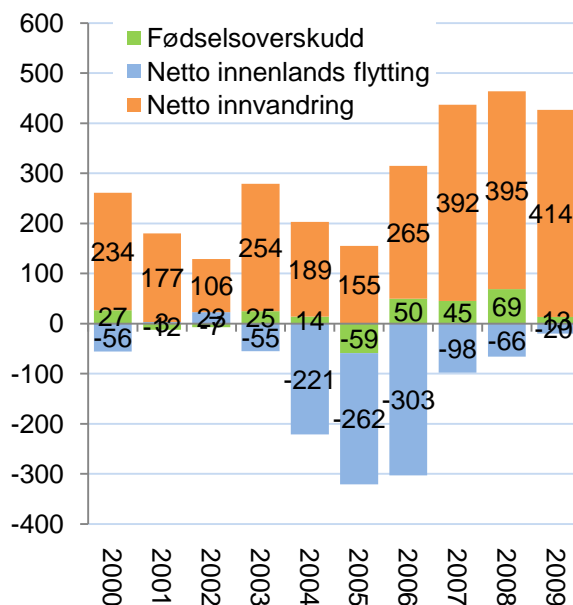
Det har vært netto innvandring i hele perioden, og denne nettoinnvandringen har økt de siste årene. Rundt 400 personer har i netto innvandret til Kongsbergregionen de siste tre årene. Det er denne innvandringen som har bidratt mest til folketallsveksten de siste årene.

Nettoflytting i regioner

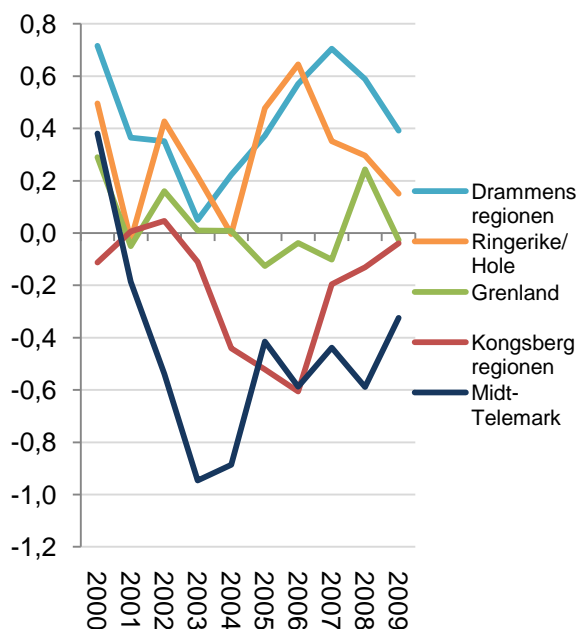
Kongsbergregionen har hatt en betydelig netto utflytting i mange av de siste ti årene. Midt-Telemark har også hatt en ganske stor netto utflytting, og høyere enn i Kongsbergregionen i mange av årene.

Grenland har hatt nær balanse i flyttestrømmene, og enkelte år med netto innflytting.

Drammensregionen og Ringerike/Hole har hatt netto innflytting i de fleste årene i perioden, og nivået på nettoflyttingen har ligget godt over Kongsbergregionen i disse årene.

Figur 6: Fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlandsk flytting i årene 2000-2009 i Kongsbergregionen. Antall personer.

Figur 7: Nettoflytting innenlands i prosent av folketallet i perioden 2000-2009 for Kongsbergregionen og nabo-regioner.

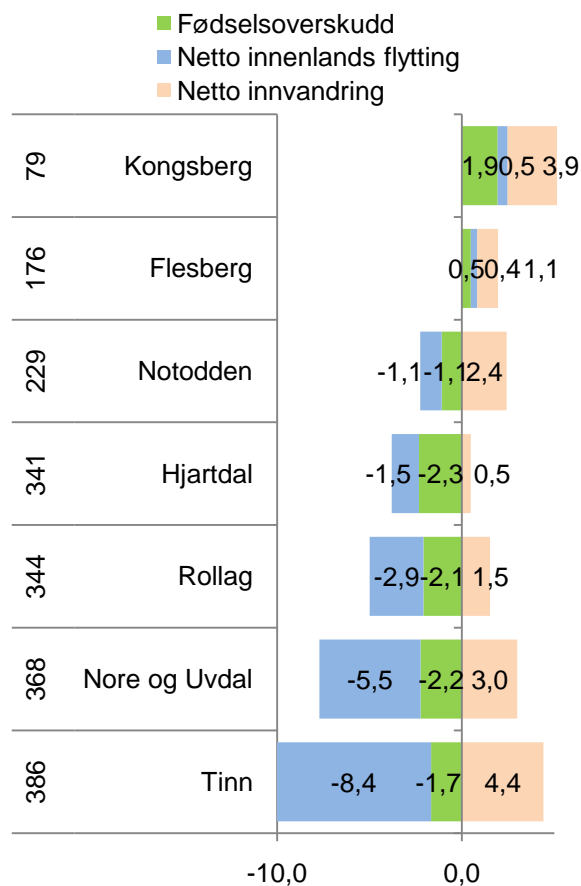
Variasjon mellom kommuner

Kongsberg er den kommunen i Kongsbergregionen som har hatt høyest vekst i folketallet siden 2005. Kongsberg er rangert som nummer 79 av de 430 kommunene i landet når det gjelder befolkningsvekst i perioden 2005-2010. Kongsberg har vokst gjennom alle tre komponenter; et positivt fødselsoverskudd, netto innflytting og netto innvandring. Det er bare én kommune til i Kongsbergregionen som har vokst gjennom alle tre komponenter, og det er Flesberg.

Flesberg er den kommunen som har nest sterkest vekst i regionen. Kongsberg og Flesberg er i tillegg de neste kommunene som har høyere vekst enn middels av kommunene i landet. Kongsberg og Flesberg er videre de eneste med netto innflytting og fødselsoverskudd. Alle de andre kommunene har fødselsunderskudd og netto utflytting.

Tinn er den kommunen i Kongsbergregionen som har lavest vekst i folketallet. Tinn er den som har høyest netto innvandring, men er også den kommunen som har høyest netto utflytting. Det har vært en netto utflytting på hele 8,4 prosent av folketallet siden 2005. Tinn er blant de 50 kommunene i landet med dårligst folketallsutvikling.

Den dårlige folketallsutviklingen i kommuner som Tinn, Nore og Uvdal og Rollag er med på å dra snittet til regionen ned.

Figur 8: Befolkningsendringer i kommunene i Kongsbergregionen i perioden 2005-2010, dekomponert i prosent av folketallet. Tallene til venstre viser rangering blant landets 430 kommuner.

Arbeidsplasser

Nest etter befolkningsutviklingen, er arbeidsplassutviklingen den viktigste faktoren i regional utvikling. Arbeidsplassvekst er ofte et mål i seg selv, men har også tradisjonelt vært et viktig virkemiddel for å få en god befolkningsutvikling.

Arbeidsplassutvikling i Kongsbergregionen

I 2009 sank antall arbeidsplasser i privat sektor for første gang siden 2003, både i Kongsbergregionen og i Norge.

Antall arbeidsplasser i privat næringsliv har hatt sterkere vekst i Kongsbergregionen enn i resten av landet fra 2000 til 2009. I Kongsbergregionen økte antall private arbeidsplasser med 12,2 prosent, mot 10,4 prosent på landsbasis.

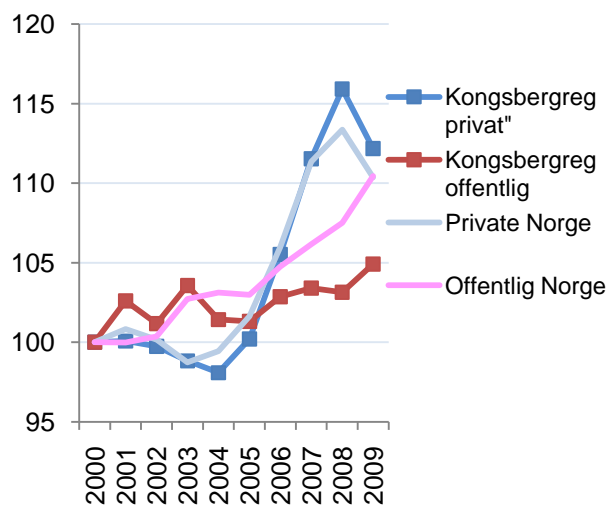
Offentlige arbeidsplasser har imidlertid svakere vekst i Kongsbergregionen enn ellers i landet. På landsbasis økte antall arbeidsplasser i offentlig sektor med 10,5 prosent, men i Kongsbergregionen var veksten bare 4,9 prosent.

Utviklingen i regionene på Østlandet

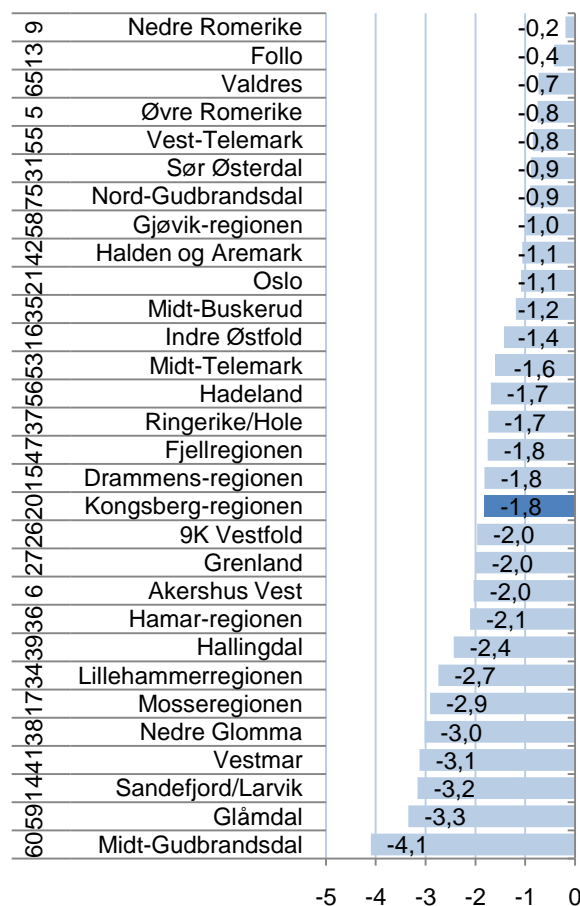
Alle regionene på Østlandet fikk nedgang i antall arbeidsplasser i 2009. Det var 18 regioner av 83 i landet som hadde vekst i 2009, men ingen av dem var lokalisert på Østlandet.

Best utvikling hadde Nedre Romerike, som bare hadde 0,2 prosent nedgang i antall arbeidsplasser.

Kongsbergregionen hadde en nedgang i antall arbeidsplasser på 1,8 prosent i 2009. Dette var en sterkere nedgang enn landsgjennomsnittet på 1,1 prosent. Veksten i antall arbeidsplasser de siste fem årene har imidlertid vært bedre, Kongsbergregionen blir rangert som nummer 20 i landet for veksten de siste fem årene.

Figur 9: Utvikling i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor for Kongsbergregionen og Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 10: Vekst i antall arbeidsplasser i 2009 i regionene på Østlandet, samt gjennomsnittlig vekstrate siste fem år. Rangering blant landets 83 regioner vist til venstre.

Arbeidsplasser regioner

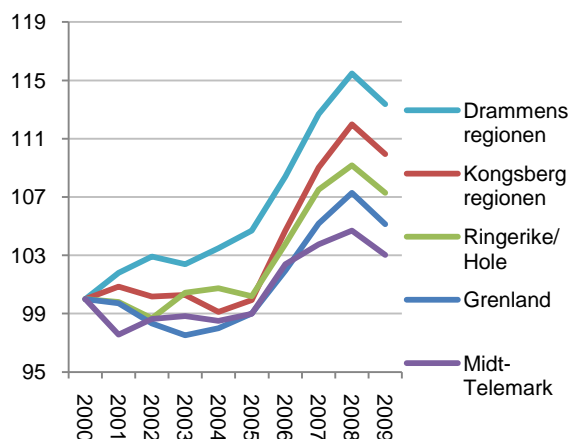
Alle regionene i Buskerud og Telemark hadde nedgang i antall arbeidsplasser i 2009. Utviklingen for regionene har vært ganske lik, med vekst fra 2005 til 2008 og nedgang i 2009.

Drammensregionen har hatt den sterkeste veksten i antall arbeidsplasser av regionene. Antall arbeidsplasser har økt med tretten prosent.

Kongsbergregionen har hatt nest sterkeste vekst, med en vekst på ti prosent.

Ringerike/Hole har hatt en vekst på sju prosent, mens i Grenland har antall arbeidsplasser økt med fem prosent.

Midt-Telemark har hatt lavest vekst, og har hatt en økning på tre prosent.

Figur 11: Utviklingen i antall arbeidsplasser i Kongsbergregionen og naboregioner, indeksert slik at nivået i 2000=100.

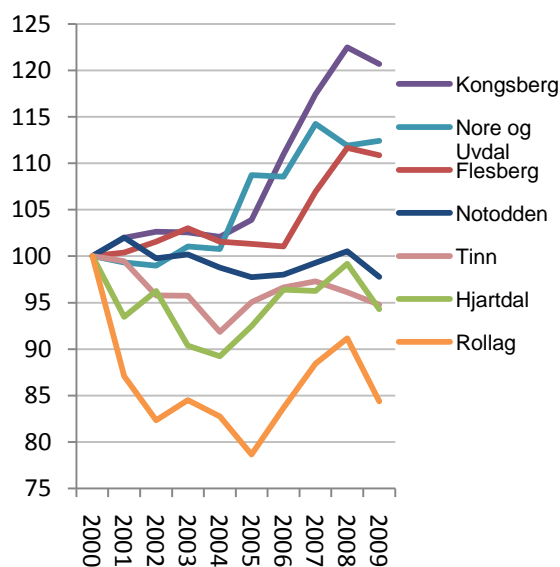
Arbeidsplasser kommuner

Kongsberg har hatt den sterkeste veksten i antall arbeidsplasser av kommunene i Kongsbergregionen. Det har spesielt vært god vekst de siste fem årene. Veksten i Kongsberg har vært på hele 20,7 prosent fra 2000 til 2009. Dette er dobbelt så sterkt som landsgjennomsnittet. På samme tid har veksten i landet vært på 10,4.

Nore og Uvdal og Flesberg har også hatt god vekst i antall arbeidsplasser. I Nore og Uvdal har det vært en vekst på 12,4 prosent, mens i Flesberg har veksten vært på 10,9 prosent.

I de andre kommunene i regionen har det vært en nedgang i antall arbeidsplasser. I Notodden har det vært en reduksjon i antall arbeidsplasser på 2,2 prosent. I Tinn og Hjartdal har det vært en nedgang på over seks prosent.

Aller høyest nedgang i antall arbeidsplasser har Rollag hatt. Det er hele 15,6 prosent færre arbeidsplasser i Rollag i 2009 enn det var i 2000. Det var spesielt stor nedgang i begynnelsen av perioden, og antall arbeidsplasser har tatt seg noe opp igjen de siste årene.

Figur 12: Utviklingen i antall arbeidsplasser i kommunene i Kongsbergregionen, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Utvikling i bransjene

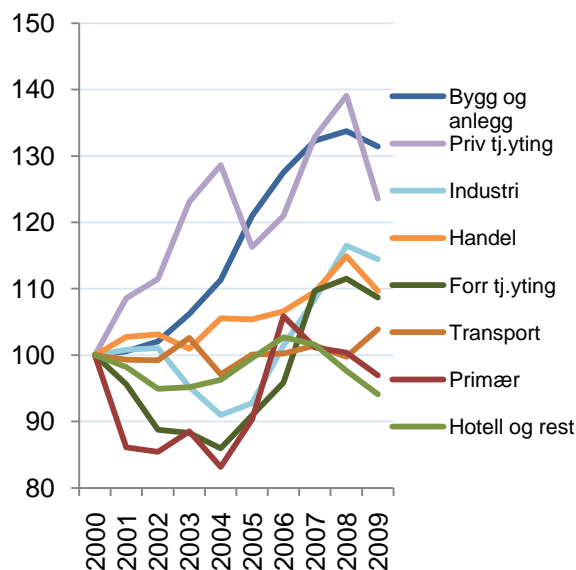
Figur 13 viser utviklingen i bransjene i privat sektor i Kongsbergregionen fra 2000 til 2009. Vi kan se at de fleste bransjene fikk en liten nedgang i 2009.

Bygg og anlegg har hatt den sterkeste veksten, og har økt antall arbeidsplasser med over 30 prosent de siste ti årene.

Privat tjenesteyting har økt med nesten 25 prosent, selv etter et stort fall i 2009.

Industrien i Kongsbergregionen har hatt en vekst på nesten 15 prosent. I de fleste andre regioner har antall industriarbeidsplasser sunket.

I bransjene primærnæringer og hotell og restaurant er antall arbeidsplasser lavere i 2009 enn i 2000.

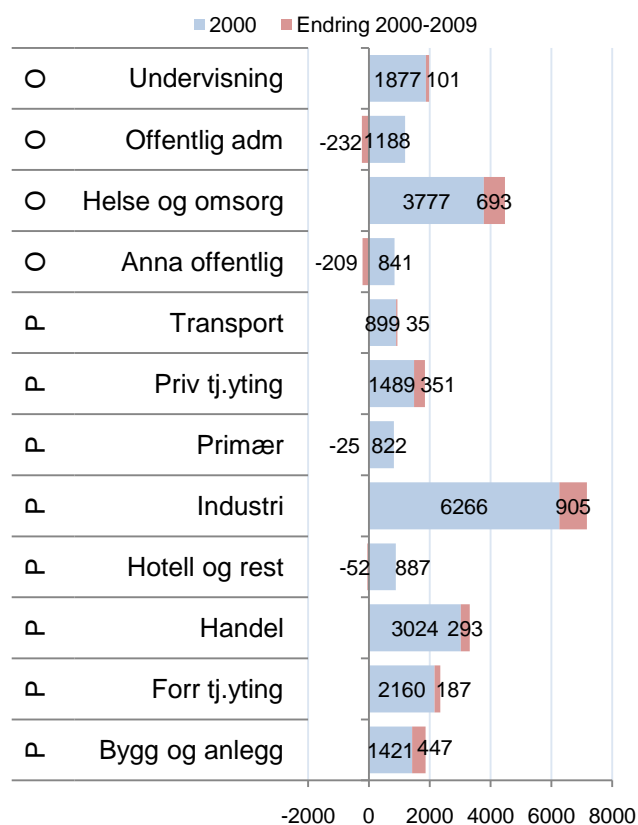
Figur 13: Utvikling i antall arbeidsplasser i de ulike bransjene i privat sektor i Kongsbergregionen, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Endringer i privat og offentlig sektor

I figur 14 har vi vist antall arbeidsplasser i ulike bransjer i offentlig og privat sektor, samt endringene fra 2000 til 2009.

Industrien er den desidert største bransjen i Kongsbergregionen. Industrien har også hatt den største veksten i absolutte tall. Det har blitt 905 flere arbeidsplasser i industrien i Kongsbergregionen mellom 2000 og 2009.

Offentlig helse og omsorg har hatt en vekst på 693 arbeidsplasser, mens bygg og anlegg har vokst med 447 arbeidsplasser.

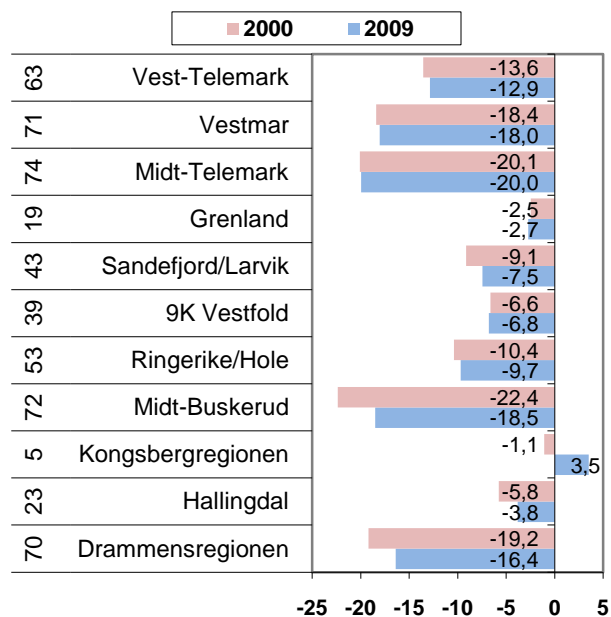
Figur 14: Antall arbeidsplasser i 2000 og endringene fra 2000 til 2009 i Kongsbergregionen. P eller O til venstre angir om det er privat eller offentlig sektor.

Pendling i regionene

Nettopendlingen til en region forteller om det er flere eller færre arbeidsplasser enn sysselsatte.

Ettersom Oslo har et stort overskudd på arbeidsplasser, har de fleste andre regionene på Østlandet underskudd på arbeidsplasser og netto utpendling. Kongsbergregionen er et unntak fra dette, og hadde nettoinnpendling i 2009.

I 2000 var det en netto utpendling fra Kongsbergregionen på 1,1 prosent. I 2009 var dette snudd til en netto innpendling på 3,5 prosent. Den gode arbeidsplassutviklingen har ført til at det er blitt innpendling fra andre regioner til Kongsbergregionen.

Figur 15: Nettopendling i prosent av sysselsatte i regionene i BTV i 2000 og 2009. Regionenes rangering blant landets 83 regioner mht nettopendling er vist helt til venstre.

Nettopendling i kommunene

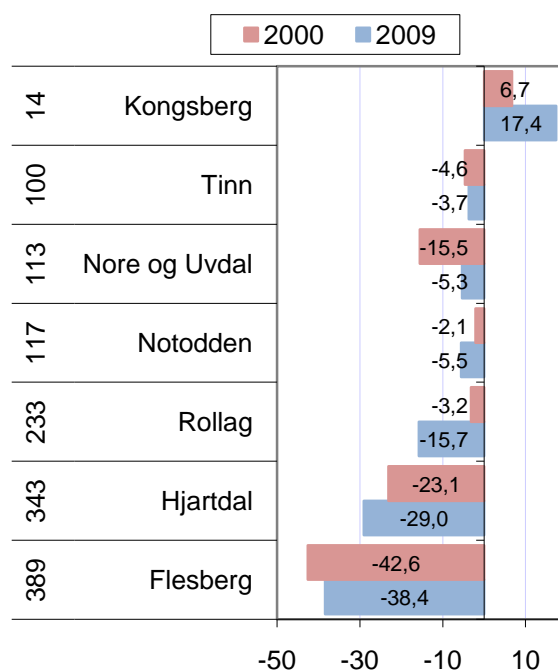
Kongsberg er den eneste kommunen i regionen som har netto innpendling. Kongsberg hadde overskudd på arbeidsplasser både i 2000 og 2009. Overskuddet har økt fra 6,7 prosent i 2000 til 17,4 prosent i 2009. Det er en stor endring, selv på ti år.

Tinn, Nore og Uvdal og Notodden har en moderat utpendling i 2009. I 2000 var utpendlingen fra Nore og Uvdal mye større. Arbeidsplassveksten i Nore og Uvdal har ført til at underskuddet på arbeidsplasser er blitt redusert.

Rollag hadde liten utpendling i 2000, men har økt utpendlingen betraktelig i 2009. Som vi så i figur 12, er antall arbeidsplasser gått mye ned i Rollag.

Hjartdal og Flesberg hadde stor utpendling både i 2000 og 2009. I Flesberg er pendlingen gått noe ned, men er fortsatt på hele 38,4 prosent i 2009. Mange av disse pendler til Kongsberg.

Det er ikke et problem for en kommune å ha stor netto utpendling. I stedet for å kalle dette underskudd på arbeidsplasser, er det mer relevant å kalle det et overskudd på mennesker. Stor utpendling er ofte et resultat av at et sted er attraktivt å bo i.

Figur 16: Nettopendling i prosent av sysselsatte i kommunene i Kongsbergregionen i 2000 og 2009. Kommunenes rangering blant landets 430 kommuner mht nettopendling til venstre.

Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedet i en region eller kommune kan være mer eller mindre integrert med nabo-områder. Dette kan vi måle ved å se på hvor stor andel av de sysselsatte som pendler ut, og hvor stor andel av arbeidsplassene i området som innpendlere har. Arbeidsmarkedsintegrasjon er målt ved å legge sammen disse to størrelsene.

Midt-Buskerud har høyest arbeidsmarkedsintegrasjon av regionene i BTV.

Kongsbergregionen har lav arbeidsmarkedsintegrasjon sammenliknet med de andre regionene i BTV. Av alle regionene på landsbasis er arbeidsmarkedsintegrasjonen i Kongsbergregionen litt over middels. Arbeidsmarkedsintegrasjonen har endret seg lite fra 2000 til 2009.

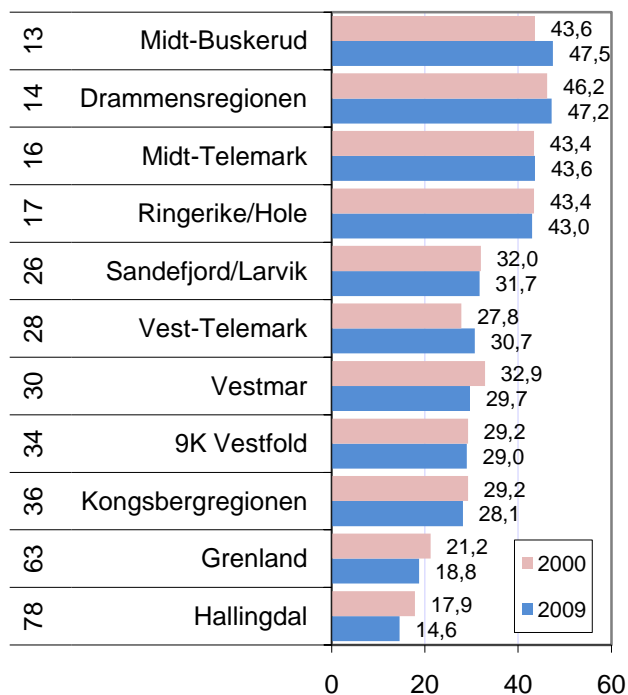
Arbeidsmarkedsintegrasjonen har ganske stor strategisk betydning. Steder med lav arbeidsmarkedsintegrasjon er mer avhengig av arbeidsplassutvikling enn steder med høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Steder med høy arbeidsmarkedsintegrasjon er mer avhengige av å være attraktive som bosted.

Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene

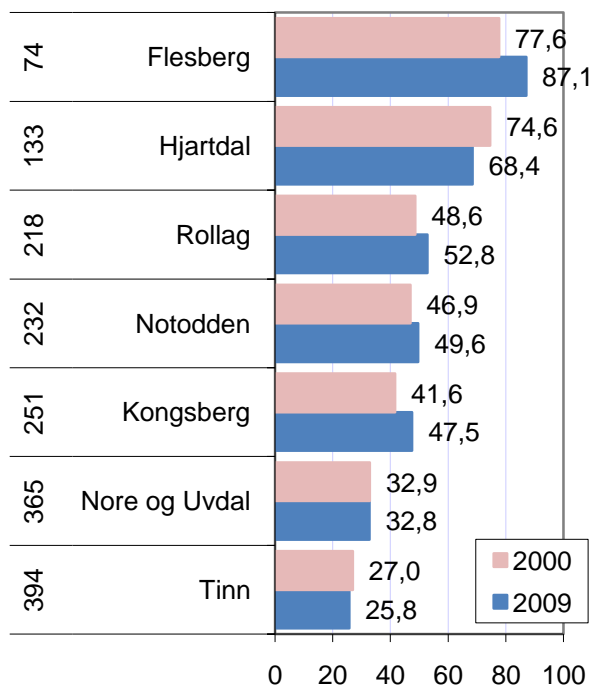
Flesberg og Hjartdal har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Flesberg er rangert som nummer 74 av alle kommuner i landet når det gjelder arbeidsmarkedsintegrasjon.

Tinn og Nore og Uvdal skiller seg ut gjennom å ha svært lav arbeidsmarkedsintegrasjon. Tinn er rangert som nummer 394, og det er bare 36 kommuner i landet som har lavere arbeidsmarkedsintegrasjon.

Det er altså store forskjeller på arbeidsmarkedsintegrasjonen mellom kommunene i Kongsbergregionen. Kommuner som Tinn og Nore og Uvdal ligger geografisk så langt unna at de blant annet ikke klarer å nytte seg av den gode arbeidsplassveksten som har skjedd i Kongsberg, slik Flesberg kan.

Figur 17: Arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i BTV i 2000 og 2009. Tallene til venstre viser rangering blant de 83 regionene i landet.

Figur 18: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Kongsbergregionen i 2000 og 2009. Tallene til venstre viser rangering blant de 430 kommunene i landet.

2. NæringsNM

I dette kapitlet skal vi se på utviklingen i næringslivet. I en regional utviklingskontekst er næringsutviklingen viktig for å få vekst i arbeidsplasser i privat næringsliv, for dermed å kunne trygge og stimulere bosettingen. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelseⁱⁱ.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen eller kommunen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette er etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indika-

toren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

Nyetableringer

For å sammenlikne etableringsaktiviteten mellom ulike områder, bruker vi tre ulike indikatorer. *Etableringsfrekvensen* er antall nyregistrerte foretak i ett år i prosent av eksisterende foretak i begynnelsen av samme år. *Bransjejustert etableringsfrekvens* er et mål for hvor mange nyetableringer det er når vi justerer for effekten av bransjestrukturen. Den siste indikatoren for etableringer er *vekst i antall foretak*, som er etableringsfrekvensen fratrukket andelen som legges ned.

Etableringsfrekvens

I figur 19 ser vi hvordan etableringsfrekvensen i Kongsbergregionen har beveget seg siden 2001. I samme figur vises medianen av kommunene i Norge, det vil si etableringsfrekvensen som er middels for alle de norske kommunene.

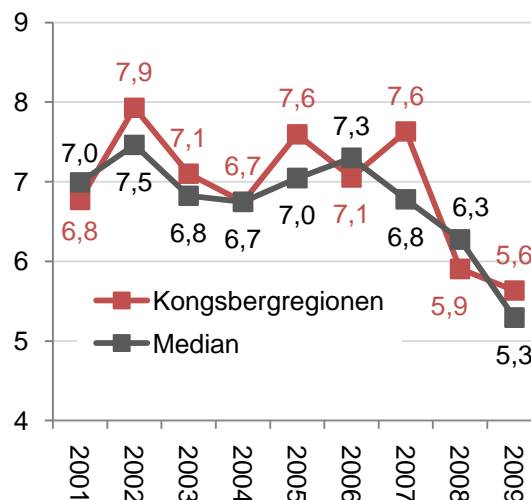
Etableringsfrekvensen i Norge har vært synkende siden 2006. Kongsbergregionen har hatt veldig lik etableringsfrekvens som middels av regionene. Kongsbergregionen har bare hatt lavere etableringsfrekvens enn middels i tre av de ni siste årene.

Etableringsfrekvensen var spesielt høy i 2002, 2005 og 2007. I 2009 fikk Kongsbergregionen en etableringsfrekvens på 5,6 prosent av eksisterende foretak, mens 5,3 prosent var det som var middels.

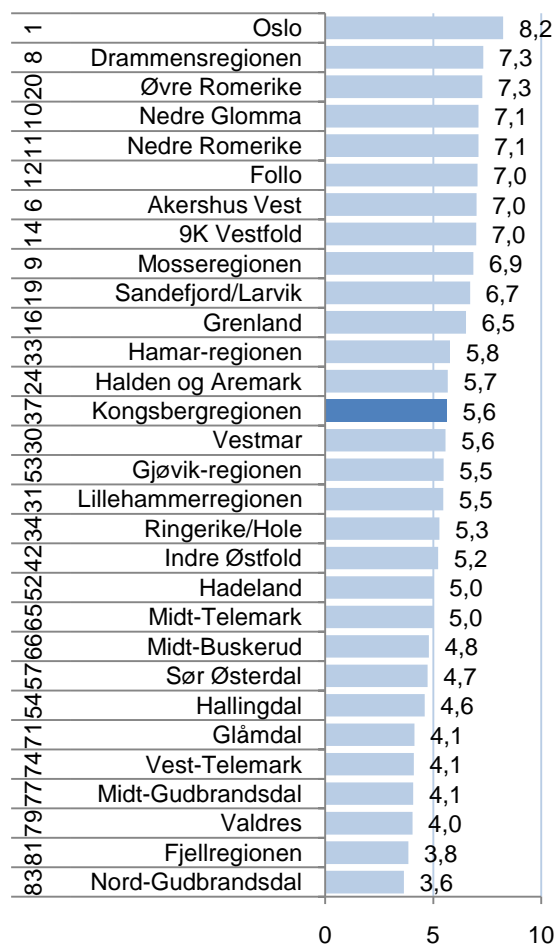
Etableringsfrekvens i regionene

I figur 20 er etableringsfrekvensen for alle regionene på Østlandet i 2009 vist. Det er en ganske stor stabilitet i rekkefølgen mellom regionene når det gjelder etableringsfrekvens. Oslo er nesten alltid på topp.

Kongsbergregionen er ikke på topp, men er blant den beste halvdelens både på Østlandet og landet som helhet. Kongsbergregionen ble nummer 31 av regionene i Norge i 2009, og er nummer 37 for de fem siste årene.

Figur 19: Etableringsfrekvens i Kongsbergregionen og medianen av regionene i Norge i perioden 2001-2009.

Figur 20: Etableringsfrekvens i regionene på Østlandet i 2009. Tallene til venstre er rangering blant landets 83 regioner for siste fem år.

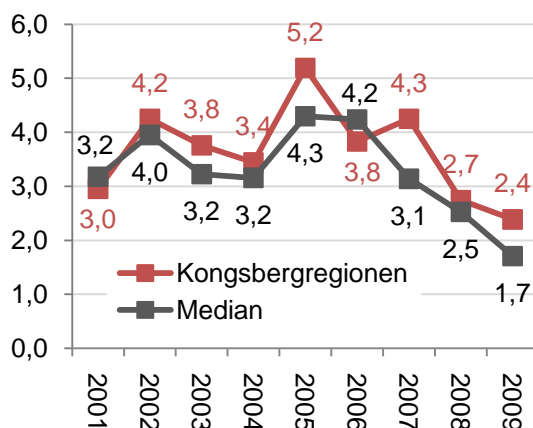
Vekst i antall foretak

I figur 21 ser vi utviklingen i vekst i antall foretak. Det er det samme som etableringsfrekvensen fratrukket nedleggingsraten.

Veksten i antall foretak har sunket mye de siste tre årene.

Med unntak av i 2001 og 2006 har veksten i antall foretak i Kongsbergregionen ligget over middels. Veksten var spesielt god i 2005 og 2007.

Det har også vært nedgang i veksten i 2009 i Kongsbergregionen, men nedgangen har ikke vært like stor i her som mange andre steder.

Figur 21: Prosentvis vekst i antall foretak i Kongsbergregionen og medianen av regionene i Norge i perioden 2001-2009.

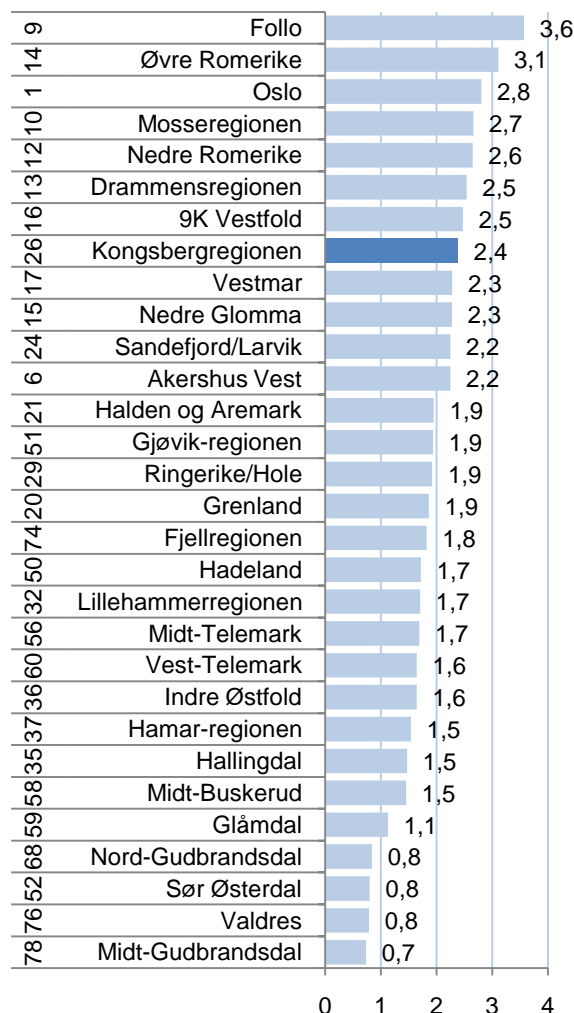
Vekst i antall foretak i regionene

Vi kan se vekst i antall foretak i regionene på Østlandet i figuren til høyre.

De regionene med høyest vekst er i og rundt Oslo. Med høy befolkningsvekst blir det også behov og marked for flere bedrifter.

Kongsbergregionen har hatt en vekst i antall foretak som rangerer regionen som nummer 20 av 83 regioner i 2009. Når det gjelder vekst i antall foretak de fem siste årene, er Kongsbergregionen på plass nummer 26.

Kongsbergregionen gjør det bedre på vekst i antall foretak enn etableringsfrekvensen. Det betyr at få foretak legges ned.

Figur 22: Prosentvis vekst i antall foretak i regionene på Østlandet i 2009. Tallene til venstre er rangering blant landets 83 regioner for siste fem år.

Betydningen av bransjestrukturen

Det er store variasjoner i etableringsfrekvens mellom ulike bransjer.

Områder som har en stor andel av næringslivet i bransjer med høy etableringsfrekvens, vil automatisk få en høyere etableringsfrekvens enn områder med mange foretak i bransjer med lav etableringsfrekvens.

Vi ønsker derfor å bruke bransjustert etableringsfrekvens som en av indikatorene for etableringsaktiviteten. Vi beregner den bransjusterte etableringsfrekvensen som avstanden mellom faktisk og forventet etableringsfrekvens, gitt bransjestrukturen.

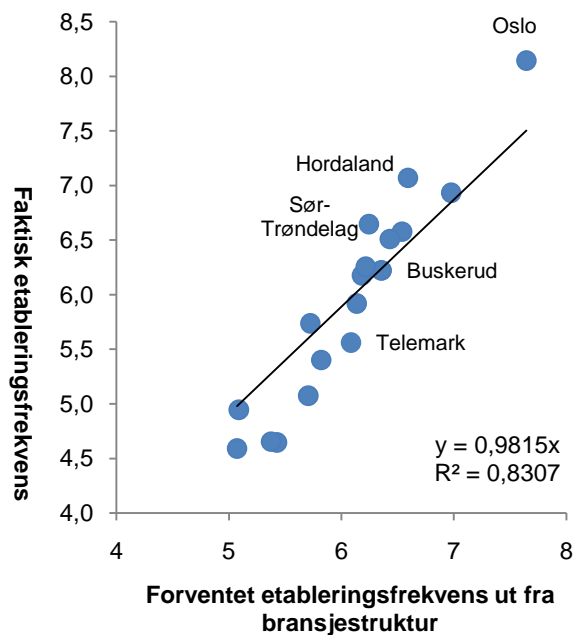
Resultatet av en slik analyse er vist i figur 23ⁱⁱⁱ. Vi ser av R^2 at over 83 prosent av forskjellene i fylkenes etableringsfrekvens kan forklares ut fra bransjestrukturen alene. Mye av de resterende 17 prosentene forklares av forskjeller i befolkningsveksten.

Bransjustert etableringsfrekvens er det samme som den vertikale differansen mellom fylkets posisjon i figuren og linjen som viser forventet etableringsfrekvens.

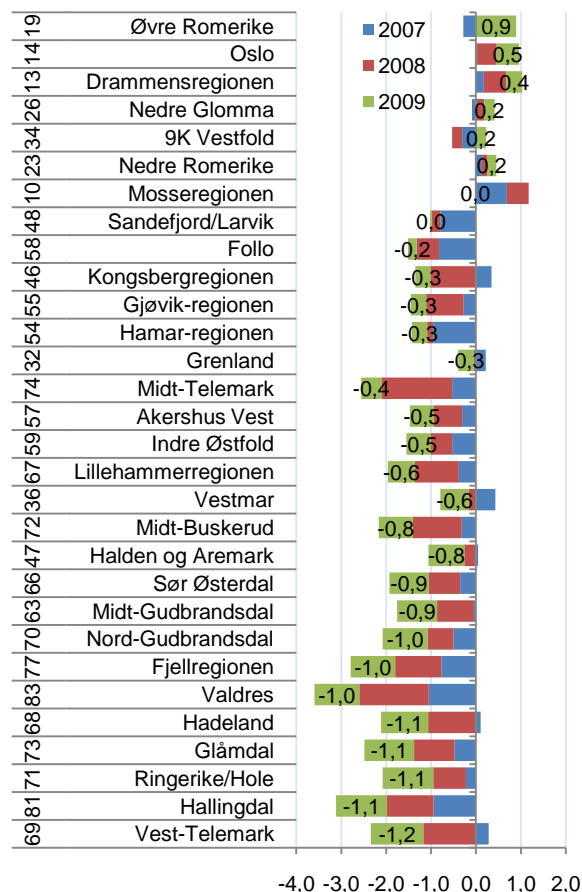
Bransjustert etableringsfrekvens

I figur 24 ser vi hvordan regionene på Østlandet kommer ut når det gjelder den bransjusterte etableringsfrekvensen i 2009. Vi har tatt med resultatene for 2007 og 2008 også, for å vise at det er et visst mønster som går igjen.

Kongsbergregionen har 0,3 prosent lavere etableringsfrekvens enn bransjestrukturen tilsier i 2009. Dette plasserer regionen litt under middels blant regionene i landet, men over middels blant regionene på Østlandet.

Figur 23: Sammenhengen mellom faktisk etableringsfrekvens i 2009, og forventet etableringsfrekvens gitt bransjestrukturen.

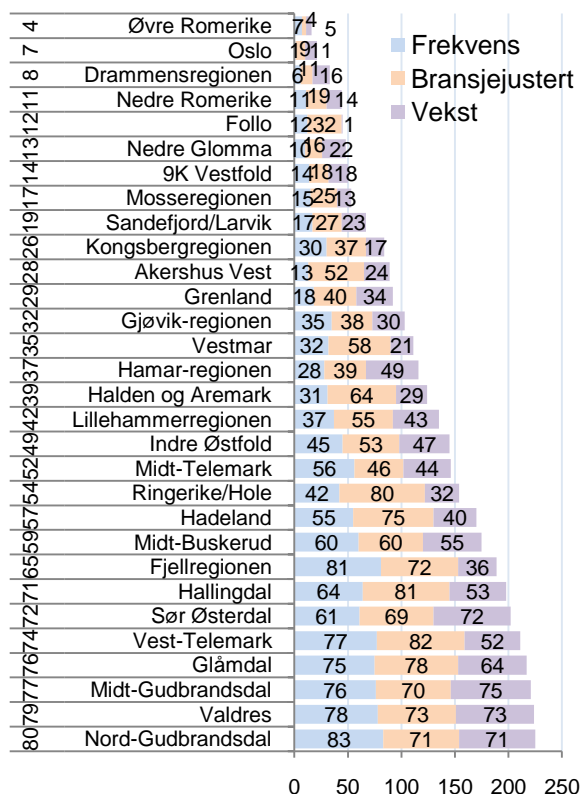

Figur 24: Bransjustert etableringsfrekvens for regionene på Østlandet i 2007, 2008 og 2009. Tallene til venstre er rangering blant landets 83 regioner for perioden 2007-2009.

Etableringsindeksen for regionene

For å oppsummere resultatene har vi laget en etableringsindeks, der vi har brukt de tre delindikatorerne i en samlet etableringsindeks. Vi har summert rangeringsnumrene for å komme fram til de regionene som er best samlet sett når det gjelder etableringsfrekvens, vekst i antall foretak og bransjejustert etableringsfrekvens.

Kongsbergregionen kommer ut som nummer 26, og er dermed godt over middels av regionene i landet på den samlede etableringsindeksen. Kongsbergregionen ble nummer 31 når det gjelder etableringsfrekvens og nummer 37 for bransjejustert etableringsfrekvens. Kongsbergregionen gjør det best på vekst i antall foretak, med plass nummer 20.

Figur 25: Etableringsindeksen for regionene på Østlandet. Rangering blant de 83 regionene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren, og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2009 er vist til venstre.

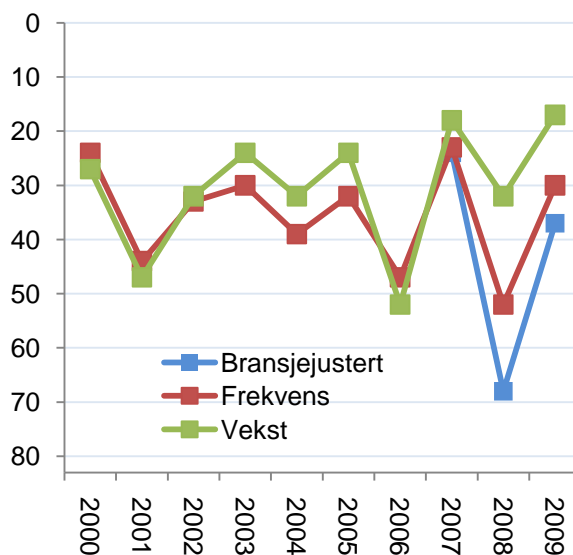
Regionens utvikling på etableringsindeksen

I figur 26 ser vi Kongsbergregionens utvikling for de enkelte indikatorene på etableringsindeksen^{iv}.

Her ser vi at regionen kom dårligst ut for etableringsfrekvens og den bransjejusterte etableringsfrekvensen i 2008. Plasseringene i 2009 var en stor forbedring fra året før.

Veksten falt også i 2008, antagelig mye på grunn av lav etablering, men fallet i veksten var ikke like høyt som for etableringer. Dette betyr at få foretak ble lagt ned.

2001 og 2006 var tidligere bunnår for etableringsfrekvens og vekst.

Figur 26: Kongsbergregionens utvikling på indikatorene i etableringsindeksen, målt med regionens rangeringsnummer i forhold til de 83 regionene.

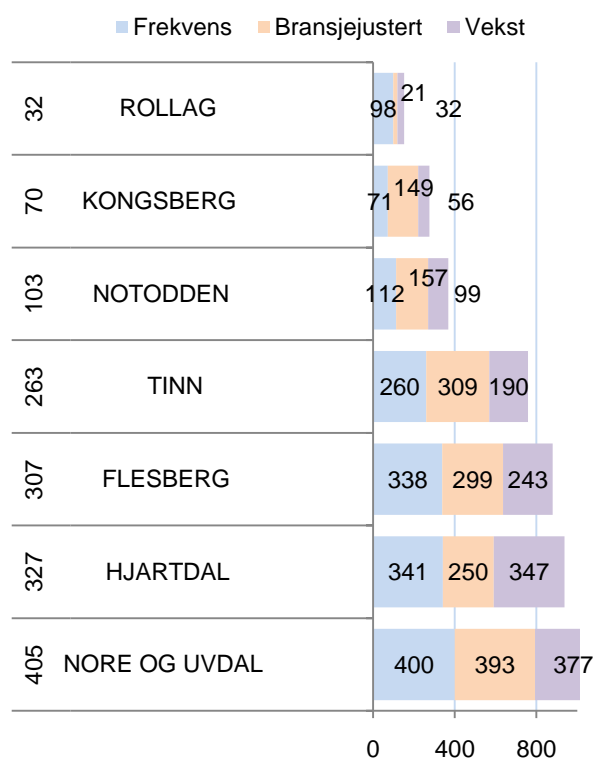
Etableringsindeksen for kommunene

Rollag er overraskende nok den kommunen som gjør det aller best i Kongsbergregionen, og kommer på en 32. plass av alle de 430 kommunene i landet. Rollag gjør det spesielt bra på den bransjejusterte etableringsfrekvensen, med en 21. plass. Dette er mye høyere enn rangeringen for den ujusterte etableringsfrekvensen, som var 98, og dette betyr at Rollag har hatt mange flere etableringer enn forventet ut fra bransjestrukturen. Rollag er derimot en liten kommune, med under 100 registrerte foretak. Dette gjør at noen få nyetableringer får store utslag på statistikken.

Kongsberg er også blant de 100 beste kommunene i landet på den samlede etableringsindeksen, med en 70. plass. Kongsberg gjør det spesielt bra på vekst, der kommunen er den 56. beste i landet.

Notodden kommer også på en sterk 103. plass, og er blant de 100 beste på vekst.

De andre fire kommunene i Kongsbergregionen gjør det under middels på etableringsindeksen. Aller dårligst plassering har Nore og Uvdal, som bare har 25 kommuner bak seg på listen.

Figur 27: Etableringsindeksen for kommunene i Kongsbergregionen. Rangering blant de 430 kommunene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorer er vist i figuren, og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2009 er vist til venstre.

Lønnsomhet

Vi måler lønnsomheten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med positivt resultat før skatt*. Andel lønnsomme foretak varierer mellom bransjer. Den andre indikatoren er derfor *andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med positiv egenkapital*. Den endelige lønnsomhetsindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre lønnsomhetsindikatorer.

Andel lønnsomme foretak

Andel lønnsomme foretak i Norge falt sterkt fra 2007 til 2008. Nivået i 2008 ble likt med det forrige bunnåret 2001.

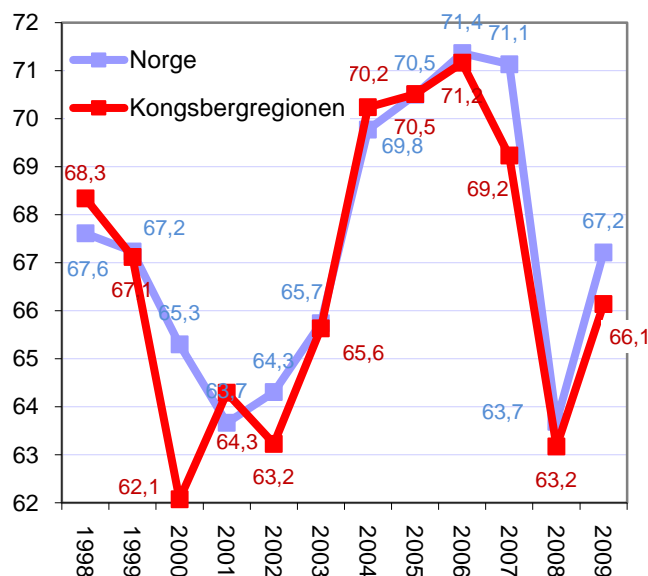
I 2009 økte andelen lønnsomme bedrifter med over fire prosent. Vi skal se senere at andel bedrifter med vekst sank, men likevel greide de fleste bedriftene å tilpasse seg lavkonjunkturen og bedre lønnsomheten.

Kongsbergregionen har hatt lavere andel lønnsomme foretak enn gjennomsnittet i Norge de fire siste årene. I 2009 hadde 66,1 prosent av foretakene i Kongsbergregionen positivt resultat før skatt, mot 67,2 prosent i Norge.

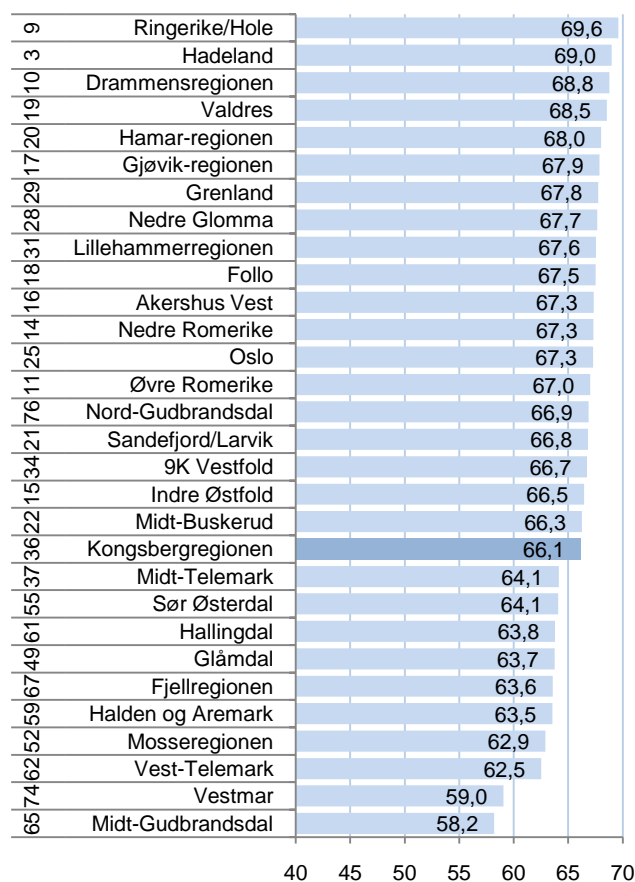
Andel lønnsomme foretak i regionene

Kongsbergregionen havnet under middels av regionene på Østlandet i 2009, og ble nummer 47 av 83 regioner i landet.

Når vi ser på lønnsomheten i hele den siste femårsperioden, er Kongsbergregionen nummer 36 av 83 regioner.

Figur 28: Andel foretak med positivt resultat før skatt i Kongsbergregionen og Norge i perioden 1998-2009.

Figur 29: Andel foretak i regionene på Østlandet med positivt resultat før skatt i 2009. Rangering blant landets 83 regioner for andel lønnsomme foretak siste fem år er vist helt til venstre.

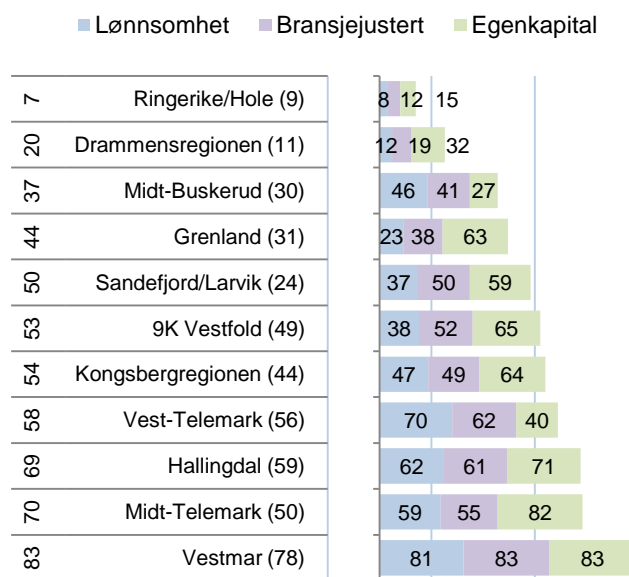
Lønnsomhetsindeksen for regioner

Lønnsomhetsindeksen har tre indikatorer: Andel foretak med positivt resultat før skatt, bransjejustert andel lønnsomme foretak og andel foretak med positiv egenkapital.

Kongsbergregionen kom på en 54. plass på lønnsomhetsindeksen for 2009.

Kongsbergregionen ble nummer 47 for andel lønnsomme foretak. Etter at vi har justert for bransjestrukturen, ble plasseringen nummer 49.

Kongsbergregionen har imidlertid mange foretak med negativ egenkapital. Kongsbergregionen kommer på 64. plass for andel foretak med negativ egenkapital. Dette trekker en del ned.

Figur 30: Lønnsomhetsindeksen for regionene i BTV. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 83 regionene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorer, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2009 og i parentes rangering for lønnsomhetsindeksen for 2005-2009.

Lønnsomhetsindeksen for kommuner

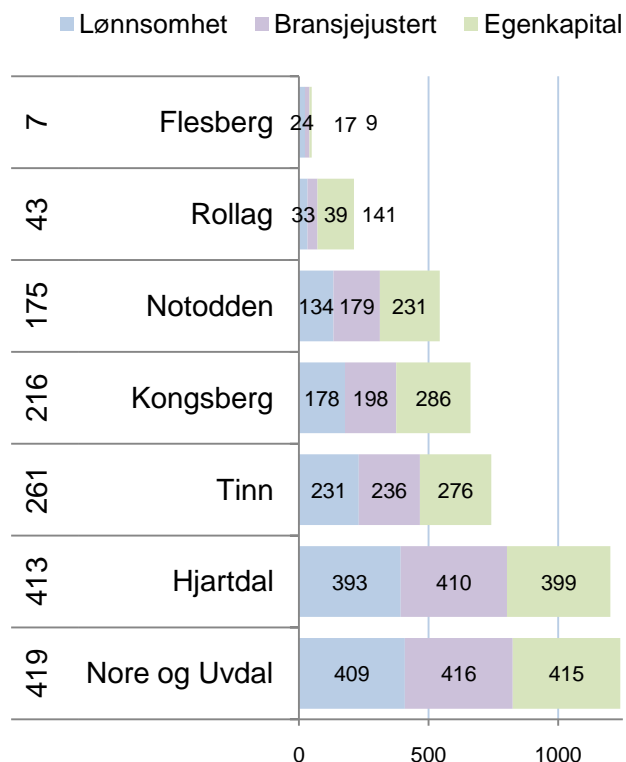
Kommunene i Kongsbergregionen er ganske forskjellige med hensyn til lønnsomheten i næringslivet.

Flesberg er nummer sju av 430 kommuner i hele landet på lønnsomhetsindeksen for 2009. Rollag er nummer 43. Disse er dermed innenfor de ti prosent beste kommunene i landet.

Notodden har litt over middels lønnsomhet som nummer 175.

Kongsberg er så vidt under middels, på 216. plass. Tinn er også under middels som nummer 261.

Hjartdal og Nore og Uvdal har svært dårlig lønnsomhet i næringslivet. De er blant de ti prosent dårligste kommunene i landet.

Figur 31: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Kongsbergregionen. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorer, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2009.

Vekst

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med realvekst*. Den andre indikatoren er *andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med vekst i verdiskapingen*. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorene.

Andel vekstforetak

Andel vekstforetak i Norge var historisk høyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andelen vekstforetak sank bratt i 2008, og sank videre i 2009, da det var 47,5 prosent vekstforetak. Andelen vekstforetak i 2009 er det laveste som er målt.

Andel vekstforetak i Kongsbergregionen har vært svært likt landsgjennomsnittet de siste årene, men har vært litt under i de fleste årene.

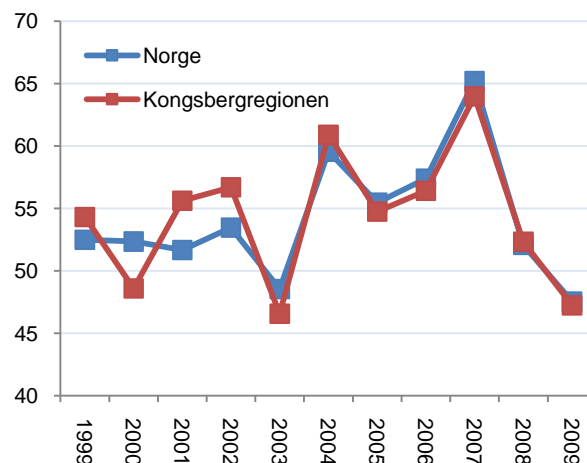
Andel vekstforetak i regionene

Mange regioner på Østlandet hadde en lav andel vekstforetak i 2009.

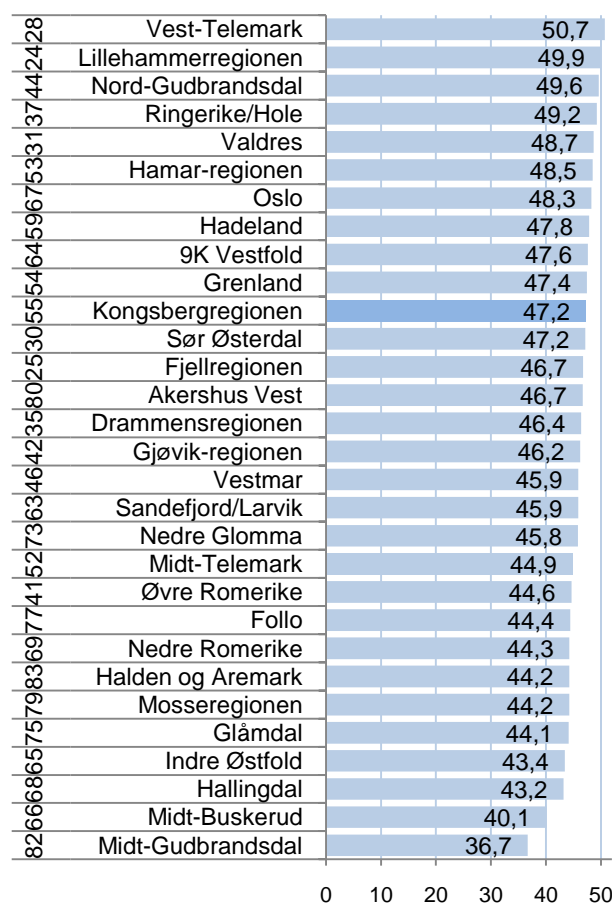
Kongsbergregionen kom imidlertid ut over middels av Østlandsregionene, og ble rangert som nummer 45 av 83 regioner i landet.

47,2 prosent av foretakene i Kongsbergregionen hadde realvekst. Andelen i Norge var 47,5.

Når vi ser på andel vekstforetak de siste fem årene, er Kongsbergregionen litt under middels som nummer 55.

Figur 32: Andel foretak i Norge og i Kongsbergregionen med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i perioden 1999-2009.

Figur 33: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i regionene på Østlandet i 2009. Rangering blant landets 83 regioner for andel vekstforetak siste fem år er vist helt til venstre.

Vekst i regionene

Vekstindeksen har tre indikatorer for vekst: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen, bransjejustert andel vekstforetak og andel foretak med vekst i verdiskaping.

Av regionene i BTV er det Vest-Telemark som gjorde det klart best i 2009. Kongsbergregionen gjorde det noe under middels som nummer 52.

Kongsbergregionen gjorde det under middels for alle tre indikatorer. Kongsbergregionen ble nummer 45 for andel vekstforetak. Etter at vi har justert for bransjestrukturen ble Kongsbergregionen nummer 43. Den tredje vekstindikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping. Her er Kongsbergregionen nummer 57.

Kongsbergregionen gjorde det imidlertid enda dårligere den siste femårsperioden, da regionen kom samlet på 70. plass på vekstindeksen.

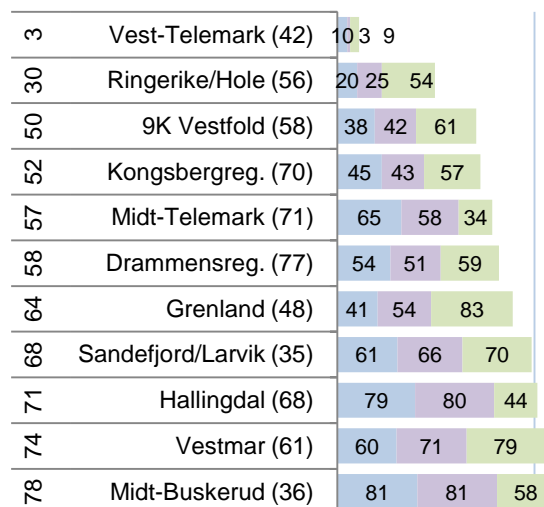
Vekst i kommunene

Kongsberg og Notodden gjorde det forholdsvis bra på vekstindeksen for 2009. Kongsbergregionen ble nummer 167, mens Notodden ble nummer 174.

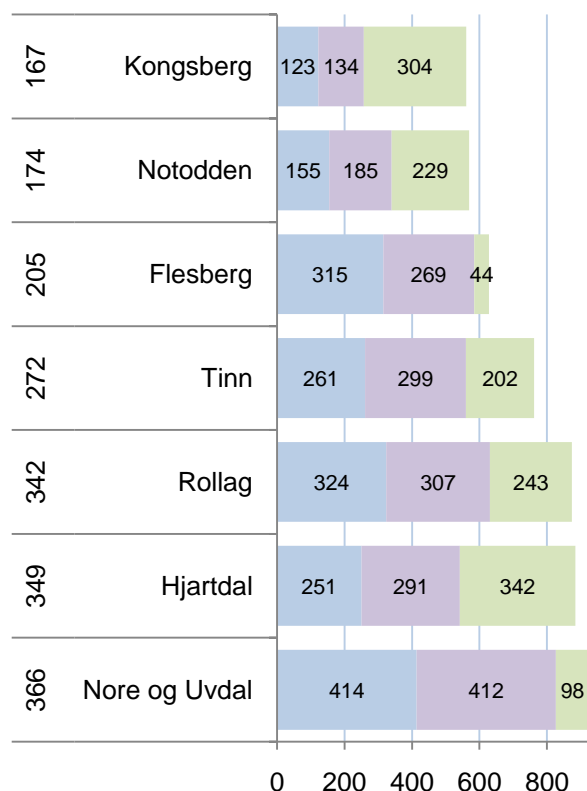
Flesberg gjorde det litt bedre enn middels, mens Tinn gjorde det litt svakere enn middels.

De andre tre kommunene, Rollag, Hjartdal og Nore og Uvdal, gjorde det ganske dårlig på vekstindeksen for 2009.

■ Vekst oms ■ Bransjejustert ■ Verdiskaping

Figur 34: Vekstindeksen for regionene i BTV. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant landets 83 regioner for de tre vekstindikatorene, helt til venstre rangering for vekstindeksen for 2009 og i parentes rangering for vekstindeksen for 2005-2009.

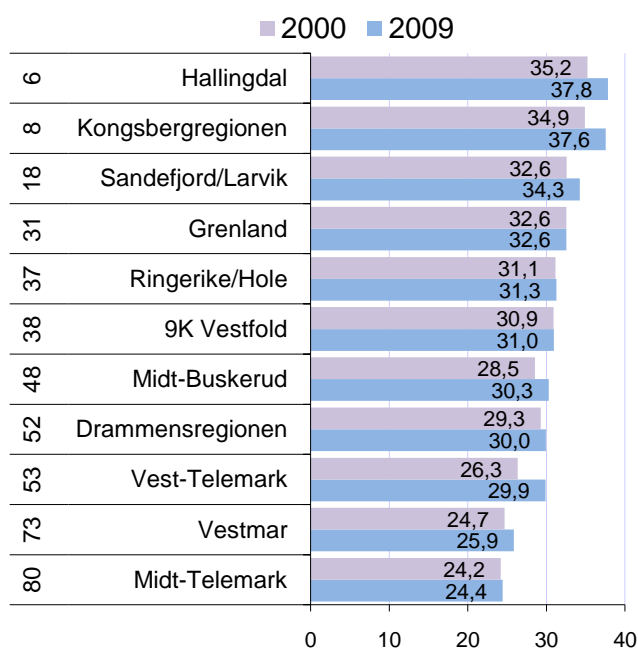
Figur 35: Vekstindeksen for kommunene i Kongsbergregionen. Tallene i figuren er rangering blant landets 430 kommuner for de tre vekstindikatorene, helt til venstre rangering for vekstindeksen 2009.

Næringslivets størrelse

I NæringsNM er næringslivets relative størrelse den siste indikatoren vi måler. Dette måles med antall arbeidsplasser i privat næringsliv som prosent av antall innbyggere. Dette kalles også ”næringsstetthet”.

Hallingdal og Kongsbergregionen har høy næringsstetthet, og er blant de ti regionene i landet med mest næringsliv i forhold til folketallet. Kongsbergregionen kommer på 8. plass.

Kongsbergregionen har altså mye næringsliv i forhold til folketallet. Antall arbeidsplasser i næringslivet tilsvarte 37,6 prosent av folketallet i 2009. Dette er en økning fra 2000, da antall arbeidsplasser tilsvarte 34,9 prosent av folketallet. Dette er en indikator som forandrer seg sakte, og illustrerer derfor den gode arbeidsplassutviklingen regionen har hatt de siste årene.

Figur 36: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i regionene i BTV i 2000 og 2009. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner i 2009.

Næringsstetthet i kommunene

Kongsberg har svært mye næringsliv per innbygger, og er rangert som nummer fem i landet med hensyn til næringsstetthet i 2009.

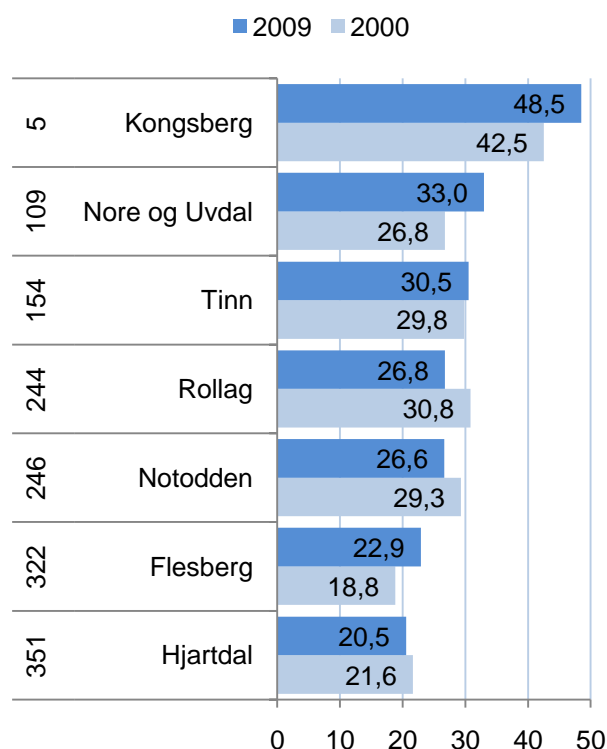
Kongsberg har hatt en økende næringsstetthet, og var rangert som nummer 13 i 2000.

Nore og Uvdal har også fått høyere næringsstetthet, og er rangert som nummer 109 i 2009.

Tinn er nummer 154, som er godt over middels.

Rollag og Notodden har litt under middels næringsstetthet. Notodden har lavere næringsstetthet i 2009 enn i 2000.

Flesberg og Hjartdal har lav næringsstetthet.

Figur 37: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i kommunene i Kongsbergregionen i 2009. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner.

NæringsNM

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på de indeksene som er presentert i dette kapitlet. Telemarksforsking har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste sju årene. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet gjør det samlet sett i en region.

Stavangerregionen har vært nummer én i næringsNM i seks år på rad. Vestlandet har åtte av de ti beste regionene i landet i 2009.

Kongsbergregionen ble nummer 29 i siste års NæringsNM.

Kongsbergregionen gjorde det aller best på næringslivet størrelse med den sterke 8. plassen. Regionen gjør det også godt på etableringsindeksen, der den kommer på 26. plass.

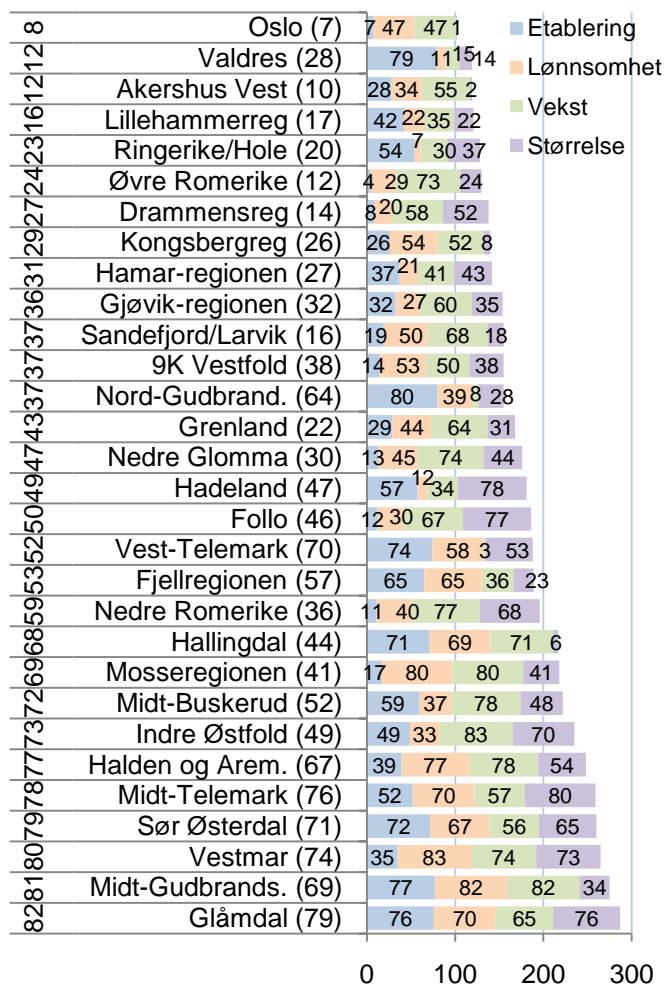
Kongsbergregionen gjør det imidlertid under middels på lønnsomhetsindeksen og vekstindeksen.

Kongsbergregionens utvikling

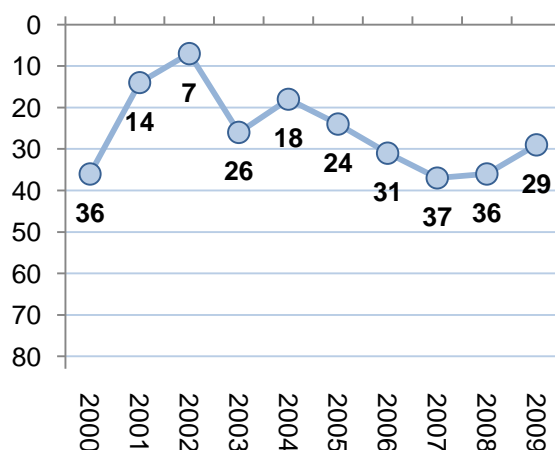
Kongsbergregionen fikk sin beste plassering i NæringsNM i 2002, da regionen kom på sjuendeplass.

Kongsbergregionen har vært i øvre halvdel av regionene i alle årene som er målt. Laveste plassering er en 37. plass i 2007.

De siste to årene har Kongsbergregionen klatret litt opp på rangeringen.

Figur 38: NæringsNM for regionene på Østlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2009 til venstre, og rangering siste fem år i parentes. Rangering for de fire indeksene i figuren.

Figur 39: Kongsbergregionens rangering i NæringsNM i perioden 2000-2009.

NæringsNM for kommunene

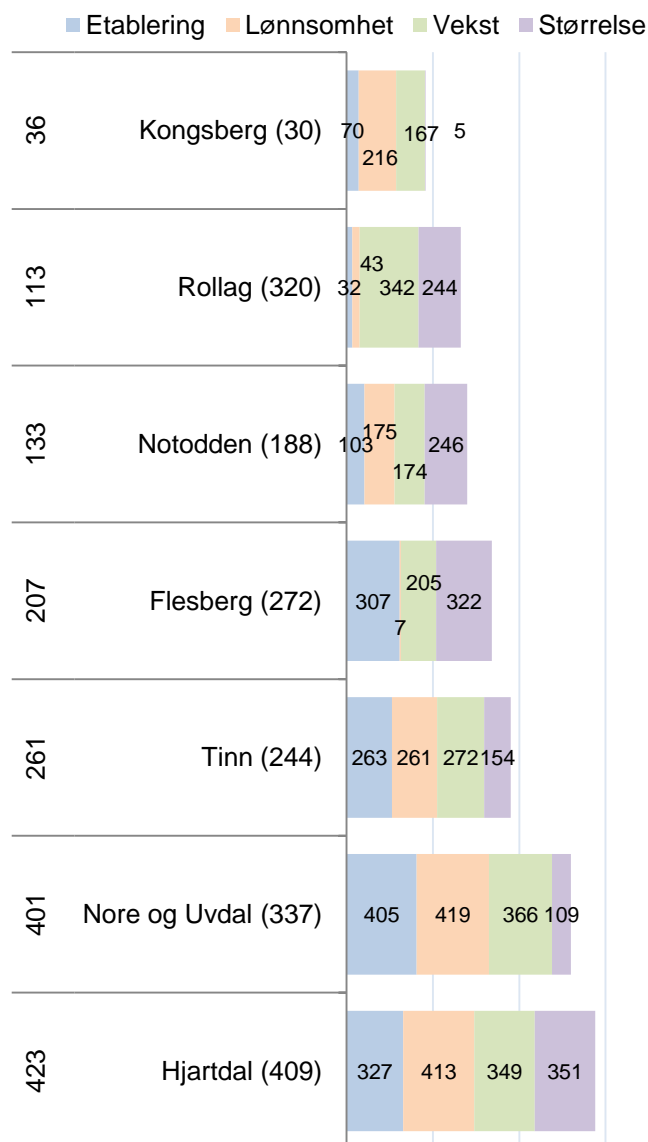
Kongsberg er en sterk næringslivskommune, og pleier å skåre høyt i NæringsNM. I 2009 ble Kongsberg nummer 36 av 430 kommuner i landet. Kongsberg er nummer 30 i NæringsNM for de fem siste årene.

Rollag gjorde det ganske bra i 2009, og ble nummer 113. Det er ikke typisk for Rollag, som ofte gjør det dårlig i NæringsNM. Rollag er nummer 320 for de fem siste årene.

Notodden ble nummer 133. Notodden er over middels for de fem siste årene, der kommunen er nummer 188.

Flesberg gjorde det litt over middel i 2009, mens Tinn gjorde det litt under middels.

Nore og Uvdal og Hjartdal gjorde det svært dårlig i 2009. Disse kommunene har også svake resultater de siste fem årene.

Figur 40: Resultater fra NæringsNM for kommunene i Kongsbergregionen. Rangering blant landets 430 kommuner i 2009 til venstre, rangering siste fem år i parentes, rangering for de fire indeksene i figuren.

3. Attraktivitetsbarometeret

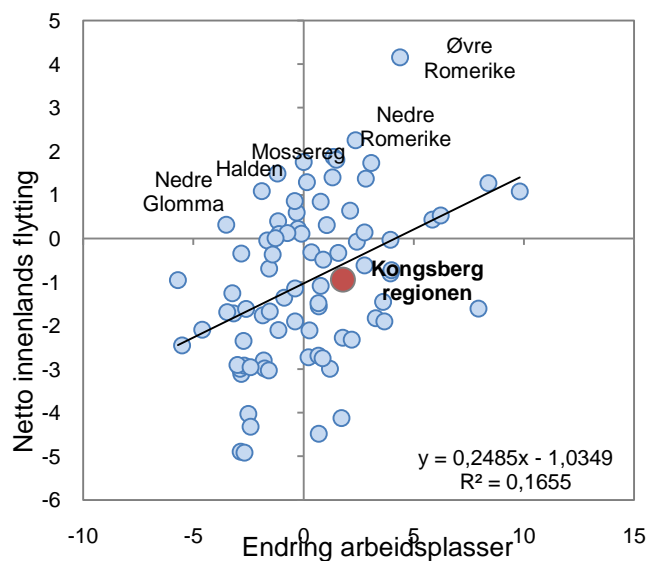
Telemarksforskning har publisert Attraktivitetsbarometeret siden 2006. Attraktivitetsbarometeret er en metode for å identifisere regioner og kommuner som trekker til seg innflyttere i høyere grad enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Slike steder vil få vekst i lokale arbeidsplasser på grunn av høyere befolkningsgrunnlag i neste periode. Attraktivitet med hensyn til bosetting vil da bli en vekstfaktor som kommer i tillegg til vekst i arbeidsplasser.

Attraktivitetsbarometeret tar utgangspunkt i sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst. I figur 41 har vi vist arbeidsplassvekst og netto innenlands flytting i 83 regioner i Norge for perioden 2007-2009, mens figur 42 viser det samme for de 430 kommunene i landet.

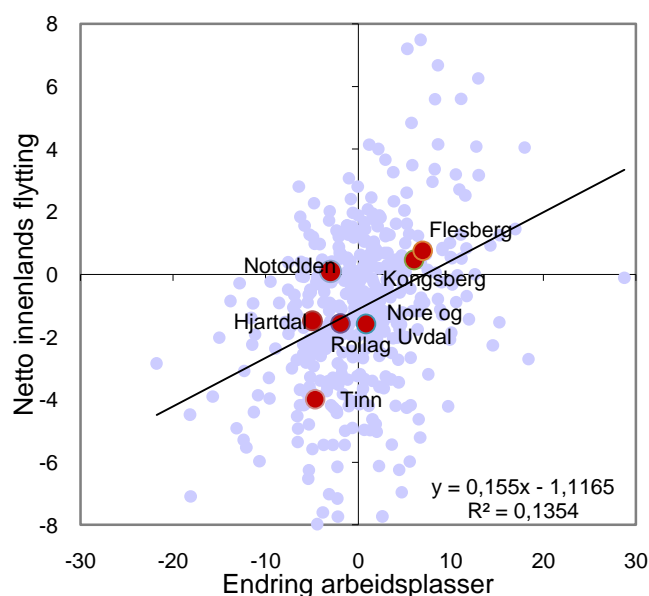
Den svarte linjen i diagrammet viser den forventede nettoflyttingen gitt arbeidsplassveksten. Attraksjonsindeksen er differansen mellom forventet og observert nettoflytting, som kan leses som den vertikale avstanden mellom den faktiske nettoflytting og forventningslinjen. Differansen viser hvor mye nettoflytting en kommune faktisk har hatt fratrukket forventet nettoflytting gitt arbeidsplassveksten. Tallet kan tolkes som hvor høy prosentvis vekst regionen har hatt i folketallet i perioden på grunn av regionens attraktivitet.

Vi kan se at sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst er svakere for kommuner enn for regioner. Noe av forklaringen på dette er at det er mindre tilfeldige utslag på regionnivå. På kommunenivå vil også mye av effekten av arbeidsplassvekst "lekke" til nabokommuner gjennom pendling.

Kongsbergregionen har sterkere arbeidsplassvekst enn middels, og er derfor til høyre i diagrammet i figur 41. Regionen har en netto utflytting som er litt høyere enn forventet ut fra arbeidsplassutviklingen, og framstår dermed som under middels attraktiv som bosted. Statistisk sett må en region ha høyere arbeidsplassvekst enn middels for å unngå netto utflytting. Siden de store byene trekker til seg mye innflytting, vil flertallet av regionene få utflytting. På kommunenivå, vist i figur 42, ser vi at Flesberg, Kongsberg, Notodden og Hjartdal er attraktive kommuner i siste periode.

Figur 41: Regionene i Norge etter prosentvis endring i antall arbeidsplasser (avstand til median) og netto innenlands flytting i perioden 2007-2009.

Figur 42: Kommunene i Norge etter prosentvis endring i antall arbeidsplasser (avstand til median) og netto innenlands flytting i perioden 2007-2009.

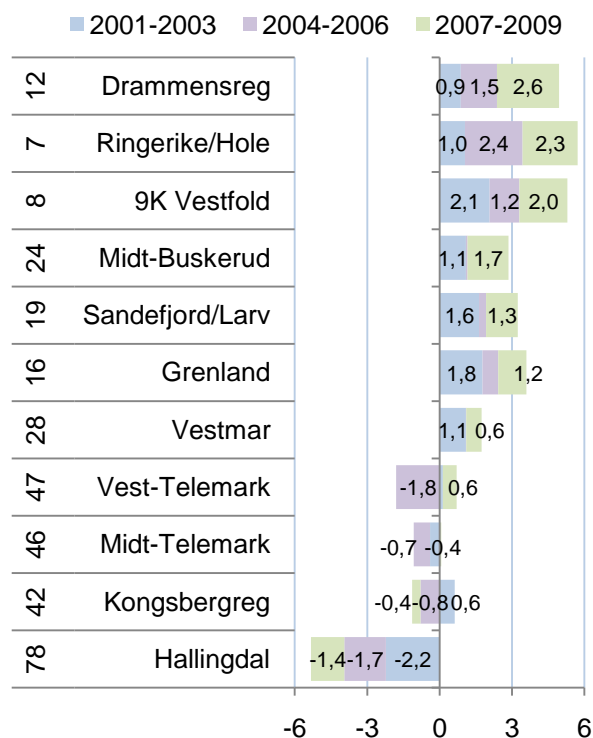
Regionenes attraktivitet

I figur 43 ser vi hvordan regionene i BTV skårer på attraktivitetsindeksen de siste tre periodene.

Kongsbergregionen var over middels attraktiv i perioden 2001-2003. Da var innflyttingen til regionen høyere enn arbeidsplassveksten tilsa.

I de neste periodene var attraktiviteten til Kongsbergregionen under middels.

Kongsbergregionens attraktivitet som bosted samlet sett for de ni siste årene er akkurat middels av regionene. Kongsbergregionen er nummer 42 av 83 regioner når det gjelder attraktivitet i perioden 2001-2009.

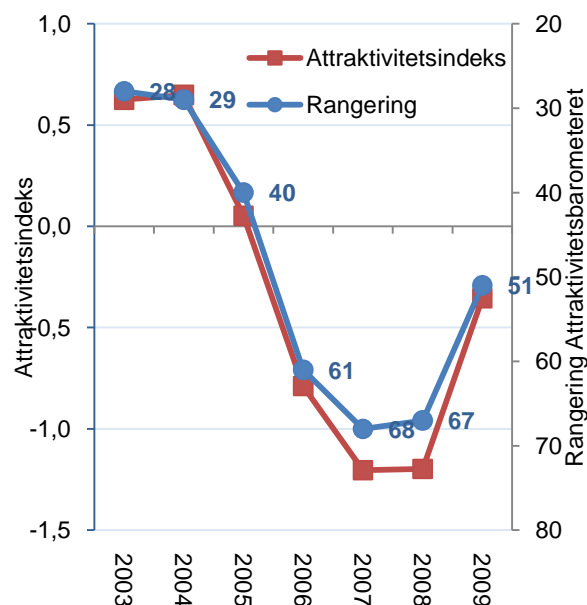
Figur 43: Attraktivitetsindeksen for regionene i BTV i de siste tre periodene. Rangering blant landets 83 regioner for periodene samlet til venstre.

Kongsbergregionens utvikling

I figur 44 ser vi utviklingen til Kongsbergregionen på Attraktivitetsbarometeret.

Kongsbergregionen var attraktiv i periodene 2001-2003, og i perioden 2002-2004. Etter det sank attraktiviteten til middels i perioden 2003-2005. I de tre påfølgende periodene var attraktiviteten temmelig, før det ble en bedring i siste periode.

Nå er attraktiviteten nesten middels igjen.

Figur 44: Utviklingen til Kongsbergregionen på attraktivitetsindeksen og rangeringen på Attraktivitetsbarometeret i perioden 2003-2009.

Attraktivitet i kommunene

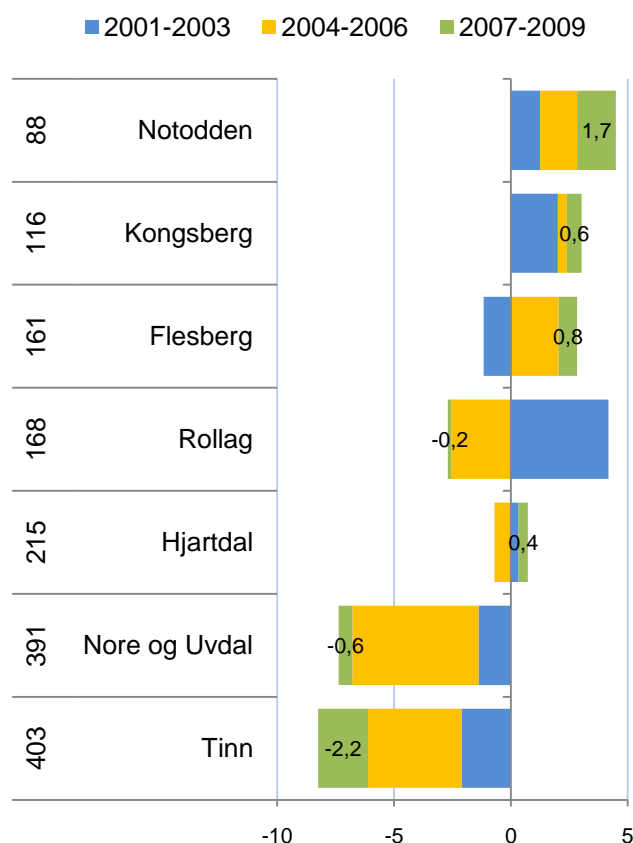
Notodden og Kongsberg har vært attraktive kommuner for bosted i alle de tre siste treårs-periodene. Notodden er rangert som nummer 88 av 430 kommuner for bostedsattraktivitet de siste ni årene, mens Kongsberg er nummer 116.

Flesberg har vært attraktiv de siste to periodene, og er nummer 161 i landet.

Rollag var veldig attraktiv i perioden 2001-2003, men mindre attraktiv de siste to periodene.

Hjartdal har vært veldig likt middels i alle periodene, og er nummer 215 av 430 kommuner for hele perioden.

Nore og Uvdal og Tinn har vært under middels attraktive i alle de tre siste periodene. De er blant de minst attraktive kommunene i landet de siste ni årene.

Figur 45: Attraktivitetsindeksen til kommunene i Kongsbergregionen de siste tre periodene. Rangering blant landets 430 kommuner for periodene samlet til venstre.

Kommunenes utvikling

Kommunenes utvikling er vist i figur 46.

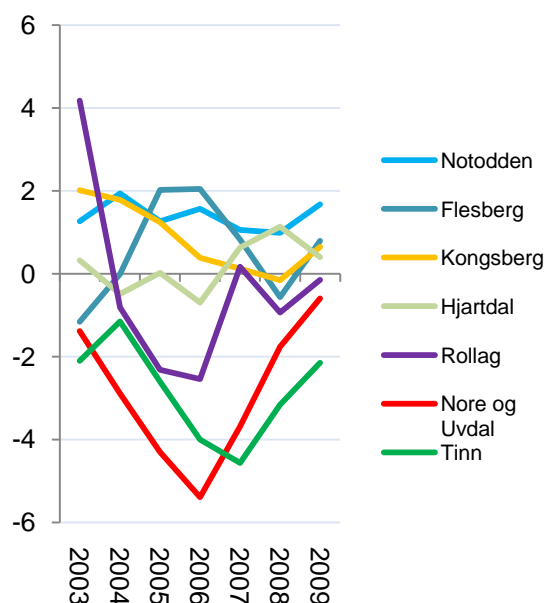
Notodden har vært stabilt attraktiv i hele perioden.

Kongsberg startet som attraktiv og har deretter beveget seg ned mot gjennomsnittet, før attraktiviteten ble bedre i den siste perioden.

Hjartdal har hele tiden ligget nær middels.

Rollag var veldig attraktiv i den første perioden, men har etter det vært middels eller under middels.

Nore og Uvdal og Tinn har hatt svak bostedsattraktivitet i hele perioden.

Figur 46: Utvikling på attraktivitetsindeksen for kommunene i Kongsbergregionen.

3.1 Hva forklarer bostedsattraktivitet?

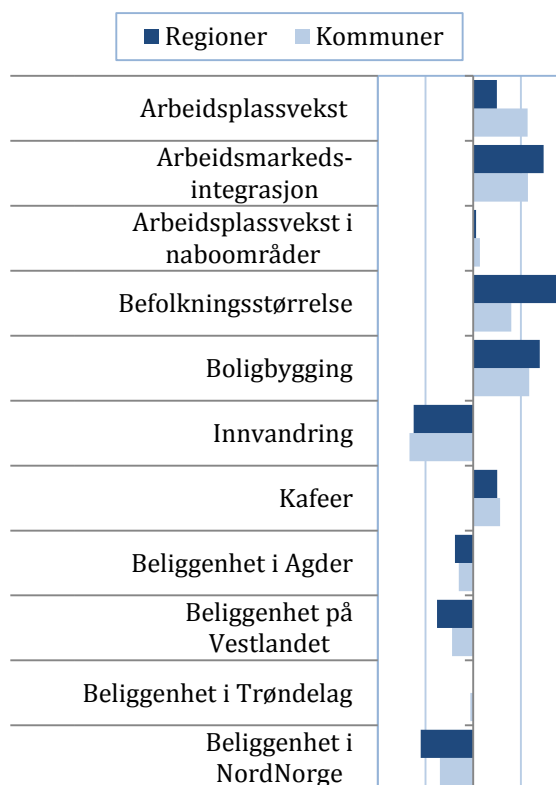
Figur 47 viser faktorer som vi har funnet har sammenheng med nettoflytting, og antar påvirker attraktivitet. Lengden på søylene viser hvor stor forklaringskraft de enkelte faktorene har, og retningen til søylene viser om faktorene har positiv eller negativ sammenheng med flyttestrømmene.

Arbeidsmarkedsfaktorer

Arbeidsplassvekst i egen kommune har sterk sammenheng med flyttebalansen i kommunen. Arbeidsplassvekst i egen region har også en positiv effekt, men er noe mindre viktig. Arbeidsplassvekst i nabokommuner og nabo-regioner har en svak, men positiv betydning for flyttebalansen. Arbeidsmarkedsintegrasjon er derimot en viktig faktor for nettoflytting og attraktivitet. Denne indikatoren viser hvor godt kommunen eller regionen er integrert med omliggende bo- og arbeidsmarked, og sier noe om mulighetene for å pendle. Gode pendlingsmuligheter er noe som gjør det mulig å bosette seg eller bli boende i et område. God tilgang til arbeidsmarked er positivt for bosettingen, uavhengig om arbeidsmarkedet er i egen kommune eller region.

Befolkningsstørrelse

Sentrale steder med en stor befolkningsstørrelse har høy innflytting. Flyttemønsteret går i retning steder med en allerede stor befolkning, og befolkningsstørrelse i seg selv kan være en tiltrekkende faktor. Byer er spesielt attraktive for unge voksne, mens mindre kommuner i omlandet til byer er attraktive for familier. Samtidig er høy befolkningsstørrelse et resultat av at stedet historisk sett har vært attraktivt.

Figur 47: Faktorer som har sammenheng med nettoflytting.

Boligmarked

Boligbygging i et område viser om det er tilgjengelige boliger for innflyttere, og er en viktig forklaring på steders attraktivitet. Kommuner med høy boligbygging er mer attraktive. Høy attraktivitet fører til høyere etterspørsel etter boliger og dermed mer boligbygging, men samtidig er tilgjengelige boligtomter antagelig også en attraktivitetsfaktor i seg selv. Mangel på boliger og høye priser i sentrale områder tvinger mange til å bosette seg i nærliggende kommuner, og mange av kommunene med høy boligbygging er små kommuner som ligger i nærheten av større byer. Kommuner kan gjennom sentrums- og arealplanlegging påvirke hvor attraktivt det er å bygge boliger.

Kaféfaktoren

Kaféfaktoren har en klar, positiv sammenheng med nettoflytting. Kaféfaktoren viser hvor stor andel av befolkningen som er ansatt i kafeer, restauranter og puber, og kan være en indikator på at det eksisterer mange sosiale møteplasser. Dette kan være en faktor som tiltrekker og holder på befolkningen, men høy innflytting fører til en ung og antageligvis mer urban befolkning som etterspør og skaper slike tilbud. Denne positive sammenhengen gjelder for alle typer steder, både sentrale og mindre sentrale.

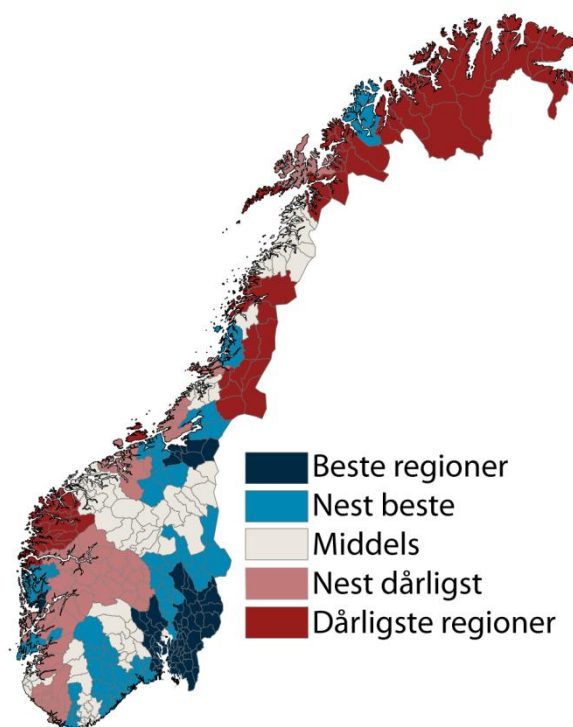
Innvandring

Innvandring har en sterk, negativ sammenheng med nettoflytting. Dette er på grunn av at innvandrere er mer mobile, og ofte flytter videre til et annet sted i Norge etter første bo-setting. Når de flytter videre, blir dette registrert som innenlands flytting. Høy innvandring fører til lav attraktivitet, siden de kommunene som tar i mot mange innvandrere ofte har høy utflytting i neste omgang. I denne sammenhengen blir høy innvandring en årsak til lav attraktivitet. På den andre siden har noen steder høy attraktivitet på grunn av at mange innvandrere har flyttet dit. Dette ser man for eksempel i mange kommuner sentralt på Østlandet, siden innvandrere ofte flytter til mer sentrale kommuner. Her vil den store innvandrerbefolkningen være et resultat av at kommunene har vært attraktive for innvandrerbefolkningen i andre norske kommuner. Den høye mobiliteten til innvandrere fører til at innvandreres flyttemønster har en sterk påvirkning på attraktivitetsindeksen. Kommunene med høyest innflytting av innvandrerbefolkningen har samtidig høye plasseringer på attraktivitetsindeksen, mens kommunene med høyest utflytting av innvandrerbefolkningen også har lav attraktivitet. Det er derfor viktig for et sted å framstå attraktivt for innvandrere. Innvandrerbefolkningen er imidlertid ikke en ensartet gruppe, og det ser ut til å være forskjell ut fra blant annet innvandringsgrunn. Å ha en høy andel innvandrere fra typiske flyktningland bidrar negativt, siden mange av disse vil flytte til en annen kommu-

ne, mens det ikke er slik for innvandrere fra arbeidsinnvandringsland.

Regional lokalisering

Det er systematiske regionale forskjeller i attraktivitet mellom landsdelene, som figur 48 viser. Spesielt steder i Nord-Norge har en systematisk dårlig flyttebalanse sammenliknet med steder på Østlandet. Dette vil si at selv om alle andre faktorer skulle være like, vil kommuner og regioner i Nord-Norge allikevel ha en dårligere flyttebalanse. Steder på Vestlandet og Sørlandet har også dårligere flyttebalanse sammenliknet med Østlandet. Beliggenhet i Trøndelag skiller seg derimot ikke systematisk fra Østlandet.

Figur 48: Attraktivitetsbarometeret for regioner for perioden 2007-2009.

Hva fanger bostedsattraktivitet ikke opp?

De forklaringsfaktorene vi har funnet, viser seg å ha rimelig stor forklaringskraft, de kan forklare en stor andel av variasjonen i flytting. Allikevel mener vi det er flere gode grunner til å utvide attraktivitetsbegrepet og metoden for å måle attraktivitet.

Ett av de viktigste funnene fra arbeidet med bostedsattraktivitet er at arbeidsmarkedsfaktorene er sentrale som forklaringsfaktorer for variasjon i flytting og bostedsattraktivitet. Kunnskapen om at arbeidsplasser er viktig for bosetting er i seg selv ikke spesielt overraskende. For at det skal være relevant for regionalt utviklingsarbeid, er det behov for å analysere nærmere *hva* slags arbeidsplasser som er viktige.

Attraktivitetsbarometeret peker videre på at det ikke kun er arbeidsmarkedet i egen kommune som er viktig, men hvor godt arbeidsmarkedet i regionen er og hvor integrert bo- og arbeidsmarkedsområdene er.

En konsekvens av metoden for å måle bostedsattraktivitet, som ofte vekker motforestillinger, er at metoden favoriserer mindre bostedskommuner i utkanten av sterke arbeidsmarkedsregioner. Disse kommunene har kanskje selv ikke jobbet aktivt med næringsutvikling, men er attraktive som en konsekvens av at de er lokalisert i nærheten av andre sterke arbeidsmarkedskommuner. En annen gruppe kommuner som kan komme godt ut på attraktivitetsbarometeret, er kommuner

som har hatt sterk nedgang i arbeidsplasser, men likevel beholdt en stor andel av befolkningen. Det kan stride mot folks oppfatning av attraktivitetsbegrepet at slike kommuner blir omtalt som attraktive.

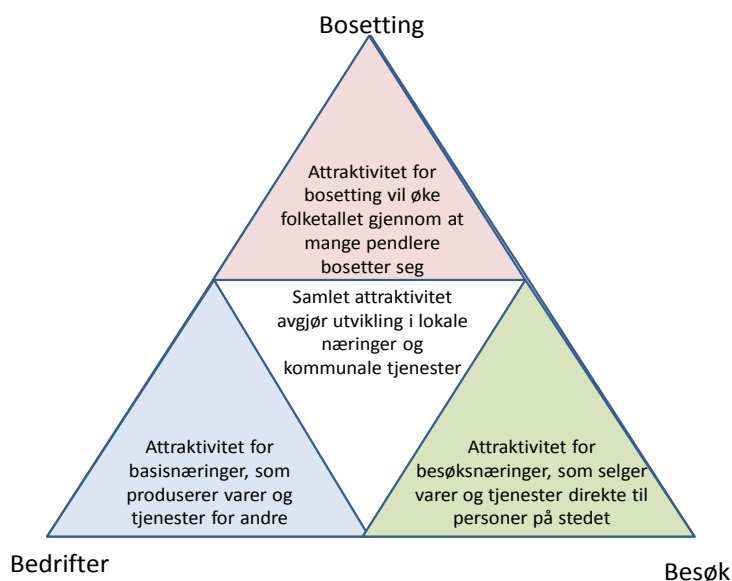
Attraktivitetsbegrepet i seg selv er en kilde til debatt. Attraktivitetsbarometeret har en avgrenset definisjon av attraktivitet, ettersom det bare fokuserer på attraktivitet som bosted. Dette er én dimensjon, mens det kan være andre dimensjoner som også er verdt å inkludere i et attraktivitetsbegrep.

Mange regioner oppfatter seg selv som attraktive, selv om de ikke hevder seg i konkurransen om tilflytting. Noen steder føler seg attraktive fordi de tiltrekker besøkende på grunn av vakker natur, kulturelle tilstelninger eller spesielle attraksjoner, mens andre kan føle at de er attraktive på grunn av at de har et dynamisk næringsliv og er et viktig arbeidsmarked som gavner bostedene i omlandet.

Dette er noe av bakgrunnen for at vi nå er i gang med å utvikle en utvidet metode for å analysere stedlig attraktivitet: Attraktivitetspyramiden.

4. Attraktivitetspyramiden

Attraktivitetspyramiden er en modell for å forstå steders utvikling, vekst eller nedgang. Samtidig er Attraktivitetspyramiden et verktøy for å utvikle strategier for stedsutvikling. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at steder utvikler seg i henhold til deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Besøk, bosetting og bedrifter.

Figur 49: Attraktivitetspyramiden

Steder kan være attraktive for bedrifter og trekke til seg næringsliv som produserer varer og tjenester som selges ut av regionen. Dette genererer arbeidsplasser som bidrar til bosetting og arbeidsplasser i lokal tjenesteyting. Steder som er attraktive for besøk vil få høy aktivitet i det næringslivet som selger varer og tjenester direkte til personlige kunder. Dette er både tradisjonell turisme som hotell og restaurant, aktiviteter, underholdning og kultur og detaljhandel. Steder som er attraktive å bo i, vil ha flere innbyggere enn det er arbeidsplassgrunnlag for. Dermed vil det være mange som bor på stedet og pendler ut.

Vi vil først finne ut hvor stedene befinner seg i dag. Ved å analysere hvor stor andel av sysselsettingen som tilhører de tre dimensjonene, vil vi finne stedets profil. Deretter skal vi se på utviklingen langs de tre aksene, for å finne ut hvor attraktive stedene har vært for de uli-

ke dimensjonene de siste årene. Til slutt skal vi slå sammen de tre dimensjonene og se på den samlede utviklingen i attraktivitet. Summen av steders attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting vil kunne forklare vekst eller nedgang. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell som kan forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre steder har nedgang.

Profilen til stedene, og siste års utvikling vil være et verdifullt grunnlag for strategiske valg. Skal regionen satse der den har sin styrke? Eller skal regionen satse på å utligne sine svakheter?

I denne første rapporten om Attraktivitetspyramiden, har vi begrenset oss til en beskrivelse av tilstand og utvikling. Med indikatorene på plass, kan vi starte arbeidet med å forklare årsakssammenhenger og identifisere mulige tiltak for regionene.

Utviklingen over tid

De siste ti årene har antall arbeidsplasser i basisnæringene sunket i Norge. Basisnæringene er industri, primærnæringene og teknologiske tjenester. Basisnæringene er i sum følsomme for konjunkturer og svinger mer enn andre næringer.

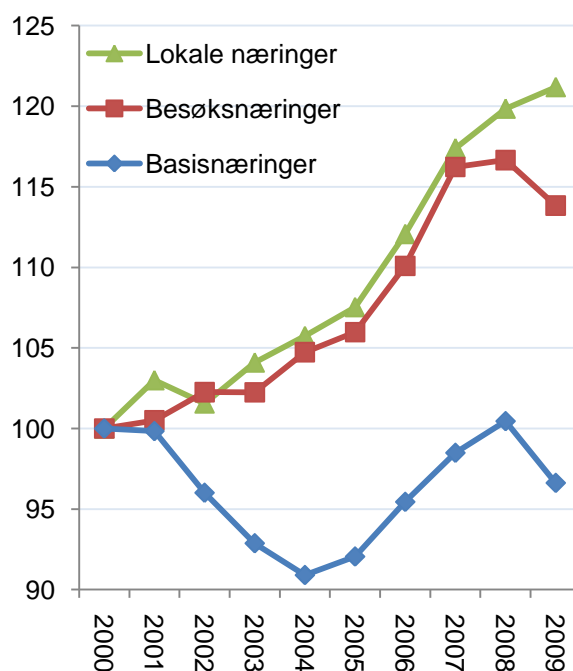
Antall arbeidsplasser i besøksnæringene, som er næringer innenfor reiseliv, aktiviteter og handel, har økt med nesten 14 prosent fra 2000 til 2009. Besøksnæringene blir også påvirket av konjunkturer, og falt med 2,8 prosent fra 2008 til 2009.

Arbeidsplasser knyttet til lokal virksomhet øker mest. Dette er arbeidsplasser i kommunene, i bygg og anlegg og personlige tjenester utenom besøksnæringene. Lokale arbeidsplasser er lite følsomme for konjunkturer. De lokale arbeidsplassene er nært knyttet til befolkningsgrunnlaget. Dermed vil steder som er attraktive som bosted, og som gjennom dette øker befolkningen, få sterkest vekst.

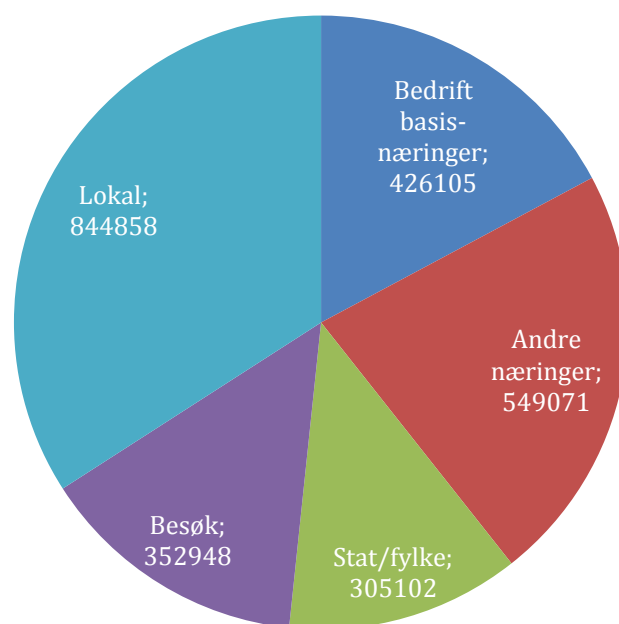
Den lave veksten i basisnæringene og den høye veksten i besøksnæringene og lokale næringer, betyr at attraktivitet for besøk og bosetting gradvis blir viktigere, og at attraktivitet for bedrifter i basisnæringene blir mindre viktig.

Sammensetningen av arbeidsplassene

I tillegg til de tre kategoriene som er vist i figur 50, er det arbeidsplasser i stat og fylke, og i andre næringer. Andre næringer er hovedsakelig tjenester som ikke er direkte konkurranseutsatte. Både arbeidsplasser i stat/fylke og de andre næringene er ofte senterfunksjoner som er konsentrert til de største byene og regionale sentre. Dette er også tjenester som produseres til andre, og kunne vært i samme kategori som basisnæringene. Disse senterfunksjonene er imidlertid sjelden i fokus for lokalt eller regionalt næringsarbeid. Slike senterfunksjoner, særlig i statlig virksomhet, blir lokalisert i politiske prosesser. Her vil eventuelle lokale tiltak som oftest være politisk løbving.

Figur 50: Utvikling av antall arbeidsplasser i Norge i basisnæringer, besøksnæringer og lokale næringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 51: Arbeidsplassenes sammensetning i Norge i 2009.

4.1 Besøksnæringer

Med attraktivitet for besøk menes attraktivitet for næringsliv som selger varer og tjenester direkte til personlige kunder. Besøksnæringene omfatter hotell- og restaurantnæringene, som kan kalles tradisjonelt reiseliv. I tillegg er næringsvirksomhet knyttet til aktivitet, kultur og underholdning også besøksnæringer. Dette er virksomhet som krever personlig oppmøte for kundene. Den største bransjen i besøksnæringene er imidlertid detaljhandel.

Når vi skal beregne størrelse på og utvikling i besøksnæringene for regioner og kommuner, må vi ta hensyn til at besøksnæringene også har mye av sin omsetning knyttet til egen befolkning. Derfor trekker vi fra et beregnet gjennomsnitt som bransjene handel, servering og aktiviteter har i Norge. For overnatting regner vi med at all aktivitet stammer fra besøk. Dermed vil en del regioner ha en ”negativ besøksbalanse”. Dette er regioner hvor befolkningen i stor grad besøker andre regioner for handel, restaurantbesøk og aktiviteter.

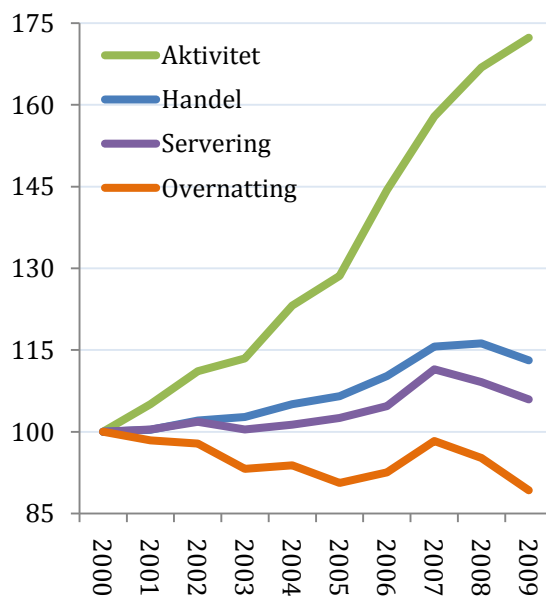
I figur 52 ser vi utviklingen av besøksnæringene nasjonalt. Aktiviteter, som består av kultur og underholdning og arrangementer, har økt raskt. Handel og servering øker litt, mens det er synkende antall arbeidsplasser i overnatting.

Besøksnæringene i regionene

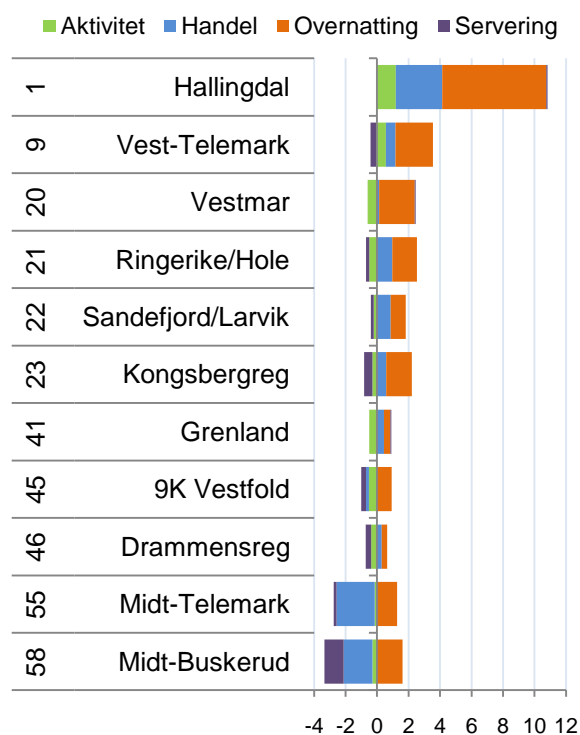
I figur 53 ser vi hvordan regionene i BTV kommer ut med hensyn til bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene.

Kongsbergregionen har forholdsvis høy andel av sysselsettingen i besøksnæringene. Det er en del arbeidsplasser i overnatting, og regionen har overskudd i handelen.

Kongsbergregionen er rangert som nummer 23 av 83 regioner for konsentrasjon av besøksnæringer.

Figur 52: Utvikling av antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 53: Bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene i regionene i BTV i 2009. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner.

Besøksnæringene i kommunene

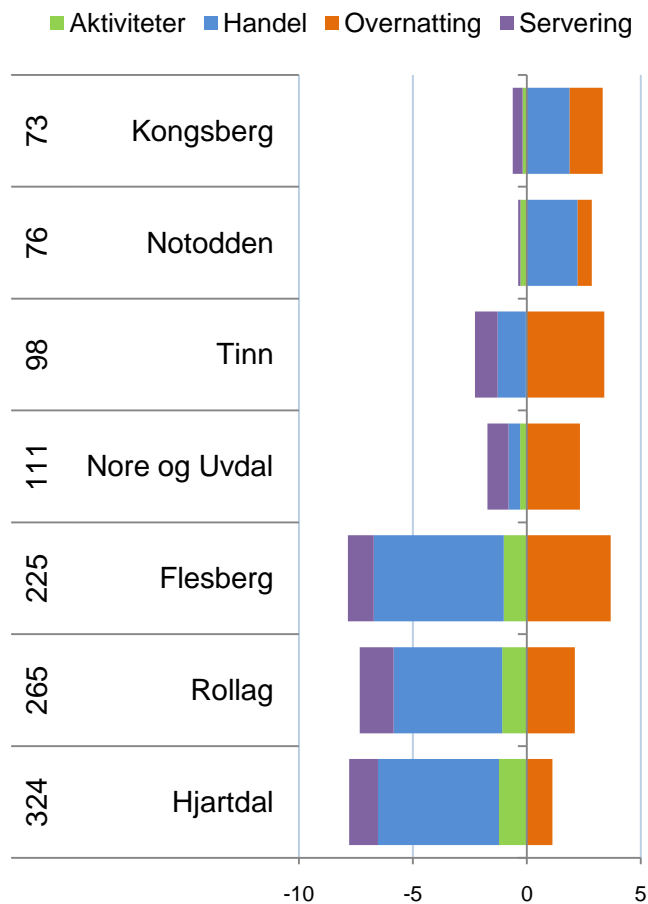
Både Kongsberg, Notodden og Tinn er besøkskommuner. Alle tre er rangert blant de 100 kommunene med høyest konsentrasjon av besøksnæringer i landet.

Kongsberg og Notodden har lite tradisjonell turisme som overnatting, men mye handel. Disse byene fungerer som handelssentra for omliggende kommuner.

Tinn har en del turisme, men har forholdsvis lite handel og servering.

Nore og Uvdal er rangert som nummer 111 når det gjelder konsentrasjon av besøksnæringer, og har dermed også langt over middels konsentrasjon av sysselsettingen i besøksnæringene.

Flesberg, Rollag og Hjartdal har lite besøksnæringer. Dette skyldes først og fremst at disse kommunene har en ganske stor handelslekkasje.

Figur 54: Bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene i kommunene i Kongsbergregionen i 2009. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner.

4.2 Basisnæringer

Med attraktivitet for bedrifter menes attraktivitet for basisnæringer. Her tenker vi på konkurranseutsatt virksomhet som produserer varer og tjenester som selges ut av regionen, enten som eksport til andre land, eller til kunder nasjonalt.

Vi kan dele opp basisnæringene i tre kategorier; naturbasert virksomhet, industri og teknologiske tjenester. Naturbasert virksomhet inkluderer landbruk, fiske, havbruk og bergverk, mens teknologiske tjenester vil være IT, telekom, engineering og liknende.

De ulike kategoriene har utviklet seg forskjellig, som det framgår av figur 55.

Teknologiske tjenester har hatt sterk vekst, og har vokst med 27,9 prosent på landsbasis fra 2000 til 2009.

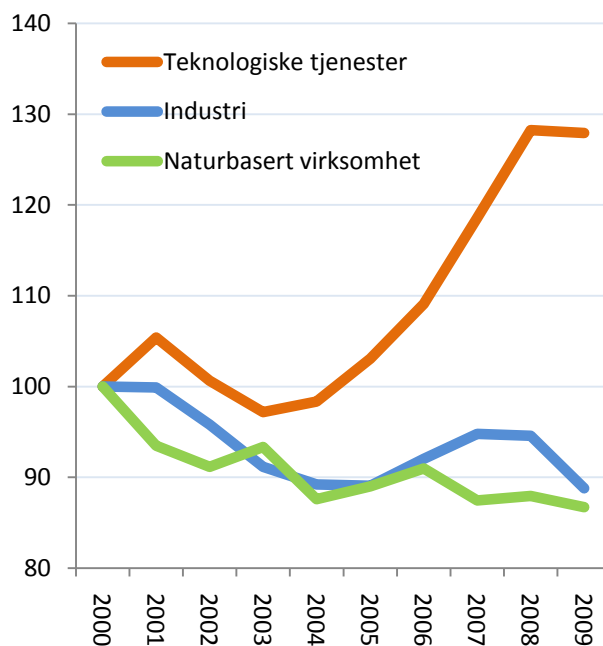
Industrien har gått i bølger, men den langsiktige trenden er klart negativ. Industrien har hatt en nedgang på 11,2 prosent fra 2000 til 2009. Det er imidlertid ganske store forskjeller i ulike industribransjer, og noen regioner har hatt vekst i industrien også.

Naturbaserte næringer synker ganske jevnt, og har hatt en nedgang på 13,3 prosent.

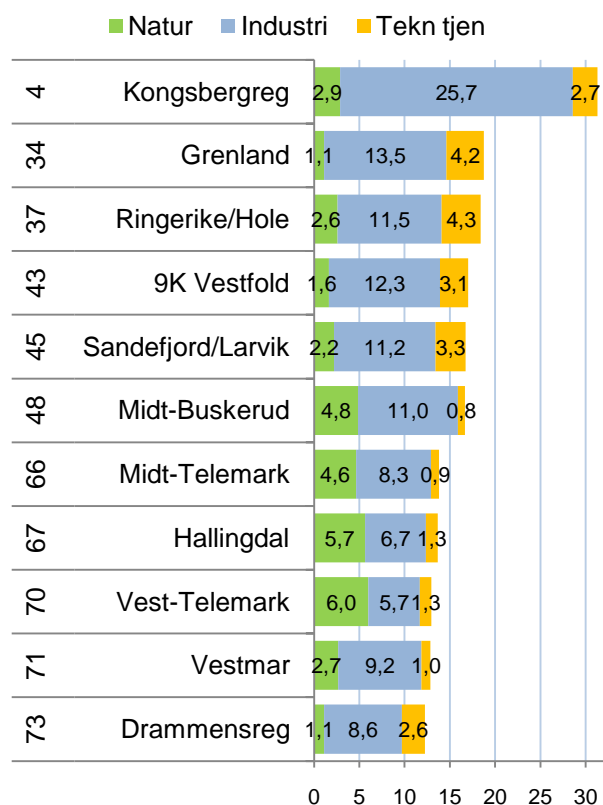
Det er dermed de regionene som har lyktes i å trekke til seg teknologiske tjenester som har lyktes best.

Basisnæringene i regionene

Kongsbergregionen er en av regionene med høyest konsentrasjon av basisnæringer. Regionen er rangert som nummer fire av alle de 83 regionene i landet med hensyn til andelen av sysselsettingen i basisnæringene. Det er spesielt en høy andel industri som trekker opp. Mange andre regioner har høyere andel av sysselsettingen i teknologiske tjenester. Mye av industrien i Kongsberg kan imidlertid karakteriseres som høyteknologisk.

Figur 55: Utvikling i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 56: Bidrag til sysselsettingen fra basisnæringene i regionene i BTV i 2009. Rangering blant landets 83 regioner vist til venstre.

Basisnæringene i kommunene

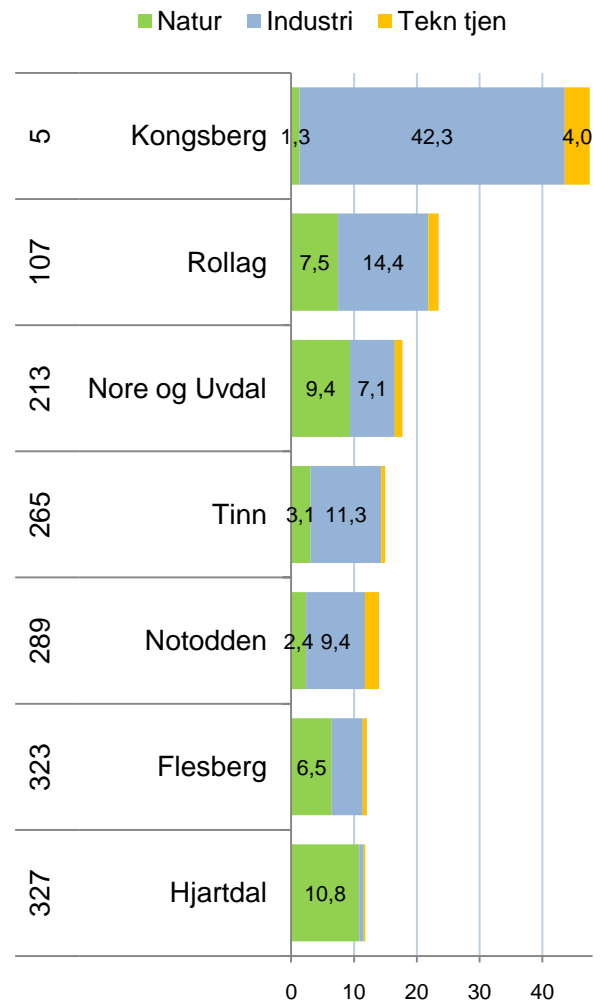
Kongsberg er nummer fem blant de 430 kommunene i landet med hensyn til andelen av sysselsettingen i basisnæringene. Det er svært mye industri i Kongsberg, og samtidig en del arbeidsplasser i teknologiske tjenester.

Rollag har også en del arbeidsplasser i basisnæringene, og er rangert som nummer 107.

Nore og Uvdal er nummer 213 av 430 kommuner for konsentrasjon av basisnæringer, det vil si temmelig middels.

Tinn og Notodden er gamle industrikommuner, men i dag er andelen av sysselsettingen i basisnæringer under middels i begge disse kommunene.

Flesberg og Hjartdal har lite av sysselsettingen i basisnæringene. Hjartdal har en del arbeidsplasser i landbruket, men praktisk talt ingen i industri eller teknologiske tjenester.

Figur 57: Bidrag til sysselsettingen fra basisnæringene i kommunene i Kongsbergregionen i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

4.3 Bosted

Steder kan ha mange flere innbyggere enn det er næringsgrunnlag for, dersom de er attraktive som bosted. Slike steder vil ha mange bosatte som pendler ut til andre steder.

Både antall personer som pendler til en annen kommune, og andelen av de sysselsatte som pendler, øker stadig. I enkelte år med nedgang i sysselsettingen har pendlingsandelen sunket litt, som i 2003 og 2009, men trenden er klart økende. I 2009 pendlet over 800 000 personer i Norge til en annen kommune, tilsvarende over 35 prosent av alle sysselsatte.

Når pendlingen øker, vil betydningen av bostedsattraktivitet bli større. Sammenhengen mellom utviklingen i antall arbeidsplasser og antall innbyggere blir tilsvarende svekket.

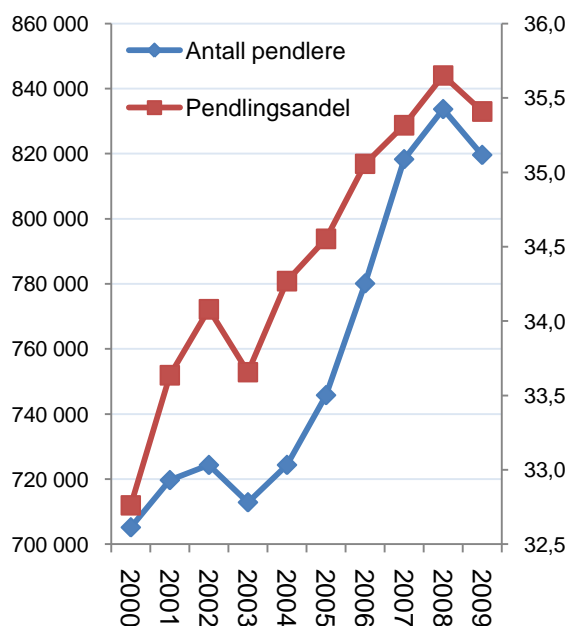
Nettopendlingen til regioner og kommuner er vist tidligere i denne rapporten, i kapittel 1.

Endring i bostedsattraktivitet

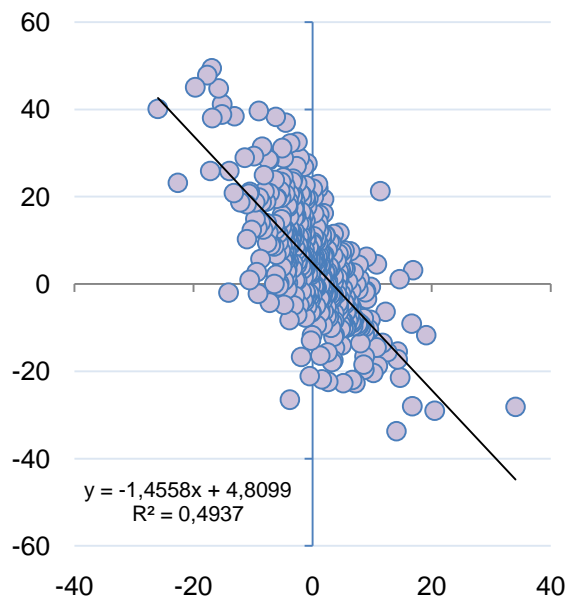
For å måle endring i bostedsattraktiviteten ville det vært nærliggende å se på endringer i netto utpendling. Kommuner som har økt netto utpendling sterkt, vil da være kommuner som har fått økt attraktivitet.

Et slikt mål vil imidlertid ha en stor svakhet. Som vi viser i figur 59, er det en sterk sammenheng mellom endring i netto utpendling og nedgang i antall arbeidsplasser. Kommuner med økt utpendling er dermed først og fremst kommuner som har mistet mange arbeidsplasser.

Dermed vil ikke endring i pendling reflektere bostedsattraktivitet. For å måle endring i bostedsattraktivitet må vi derfor gå tilbake til Attraktivitetsbarometeret, som ble presentert i kapittel 3, som indikator.

Figur 58: Antall personer i Norge som pendler til en annen kommune (venstre akse) og andelen av de sysselsatte i Norge som pendler til en annen kommune (høyre akse).

Figur 59: Kommunene i Norge etter endring i netto utpendling som andel av sysselsettingen på horisontal akse, og endring i antall arbeidsplasser på vertikal akse. Perioden 2000-2009.

4.4 Profil

Vi har nå sett på hvordan den relative størrelsen til besøksnæringer, basisnæringer og pendling varierer mellom kommuner og regioner. Dette kan vi sette sammen, for å se på hvordan de ulike stedene skiller seg fra hverandre og hvor de har sine styrker. Vi kaller dette stedenes profil.

Profilen viser hvordan bosettingen i regionen eller kommunen i dag er basert på besøksnæringer, basisnæringer eller pendling. Profilene er basert på hvordan sysselsettingen er fordelt. I profilen vil derfor ingen regioner eller kommuner få en høy rangering på alle de tre dimensjonene samtidig.

Selv om profilen viser hvordan status er i dag, er dette basert på en utviklingshistorie og et grunnlag som er lagt for tiår, eller endog hundreår siden.

Profilen til Kongsbergregionen viser at regionen er en utpreget bedriftsregion. Kongsbergregionen var rangert som nummer sju på bedriftsaksen av regionene i landet i 2000, men har styrket sin posisjon og er nå rangert som nummer fire. Samtidig har Kongsbergregionen også en del besøksnæringer, og har også blitt styrket langs denne akse. Bosettingen i Kongsbergregionen er ikke basert på pendling, snarere tvert i mot. I stedet sysselsetter regionen stadig flere som bor i andre regioner.

Profiler for kommunene

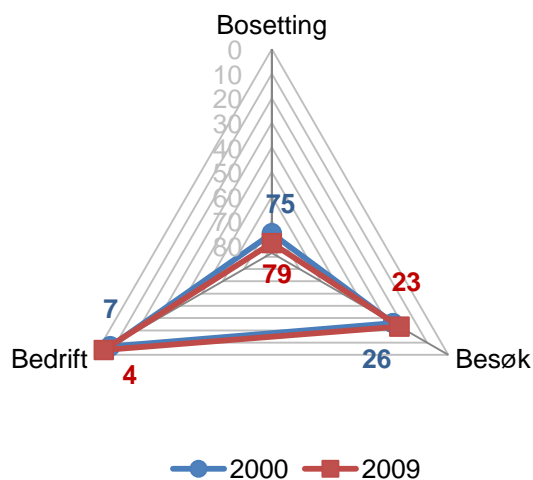
De enkelte kommunene i Kongsbergregionen har ganske forskjellig profil.

Kongsberg og Rollag er bedriftskommuner.

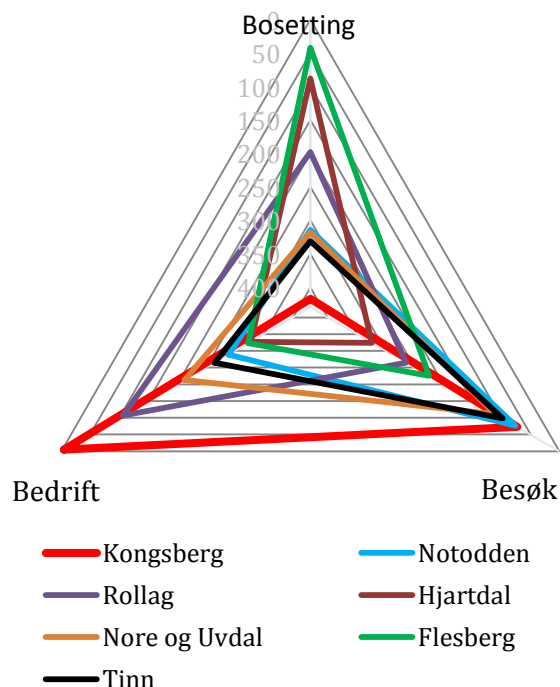
Flesberg og Hjartdal er bostedskommuner.

Notodden, Tinn og Nore og Uvdal er besøkskommuner. Kongsberg er også en besøkskommune.

Dette setter de ulike kommunene i forskjellige strategiske posisjoner.

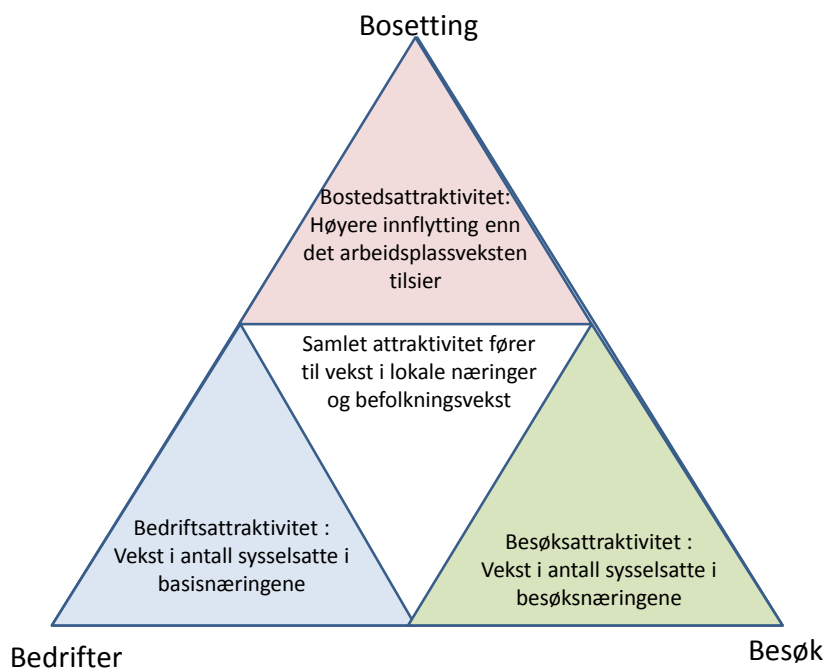
Figur 60: Profilen til Kongsbergregionen i 2000 og 2009. Tallene viser rangering blant landets 83 regioner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Figur 61: Profilen til kommunene i Kongsbergregionen i 2009. Tallene viser rangering blant landets 430 kommuner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

4.5 Attraktivitet og utvikling

Profilen viser status for hvor stedene befinner seg i dag. Enda mer interessant er det å se på hvordan de ulike attraktivitetsdimensjonene har bidratt til utviklingen de siste årene, og i hvilken retning stedene beveger seg. Det er endringen de siste årene som viser om stedet har vært attraktive for en eller flere av de tre dimensjonene besøk, bedrift og bosted. Steder som har vært attraktive både for bosted, besøk og bedrifter, vil være de som har oppnådd høyest vekst.

Figur 62: Indikatorene for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Vi skal først se på utviklingen langs de tre aksene. I denne rapporten fokuserer vi på utviklingen de siste ti årene, fra 2000 til 2009.

Vi måler veksten i bedrifts- og besøksattraktivitet gjennom å se på endringer i sysselsettingen i basisnæringer og besøksnæringer som andel av folketallet. Endringene måles i prosentpoeng av samlet sysselsetting i begynnelsen av perioden. Dermed får vi fram hvor mye disse endringene har betydd for den samlede sysselsettingen. Ved å måle på denne måten luker vi bort vekst i besøksnæringene som skyldes befolkningsøkningen. For å måle endring i bostedsattraktivitet bruker vi Attraktivitetsbarometeret. Siden resultater fra Attraktivitetsbarometeret er presentert i ka-

pittel 3, blir ikke Attraktivitetsbarometeret omtalt nærmere i dette kapitlet.

De tre attraktivitetsdimensjonene vil representere tre ulike retninger for regionale utviklingsstrategier. Det vil være helt forskjellige virkemidler som er aktuelle for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Når man har kunnskap om profilen til stedene og siste års utvikling, vil dette være et verdifullt grunnlag for strategiske valg. Valget vil så være om man skal satse der stedet har sin styrke, eller om man skal satse på å utlikne sine svakheter.

Utvikling i besøksattraktivitet

For å måle den siste tidens utvikling i besøksattraktivitet tar vi utgangspunkt i utviklingen i besøksnæringene i perioden 2000-2009. Tallene for handel, servering og aktivitet er korrigert for det som antas å være aktiviteter rettet mot egne innbyggere. Dermed vil tallene kunne bli negative for steder med handelslekkasje.

Utvikling i besøksnæringene i Kongsbergregionen

Utviklingen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Kongsbergregionen er vist i figur 63. Antall arbeidsplasser i overnatting har blitt redusert fra 2000 til 2009. Det var 447 arbeidsplasser innen overnatting i 2000, og 424 i 2009.

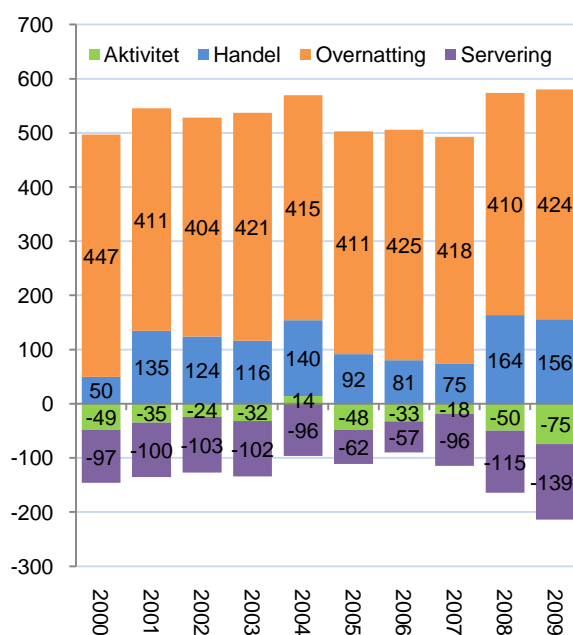
Samtidig har regionen fått økt overskudd i handelen. I 2000 var det 50 flere arbeidsplasser i handelen enn folketallet tilsa. I 2009 tilsvarende overskuddet 156 arbeidsplasser.

Aktivitetsnæringer og restaurantbransjen betyr mindre. Her er antall arbeidsplasser litt under middels i regionen.

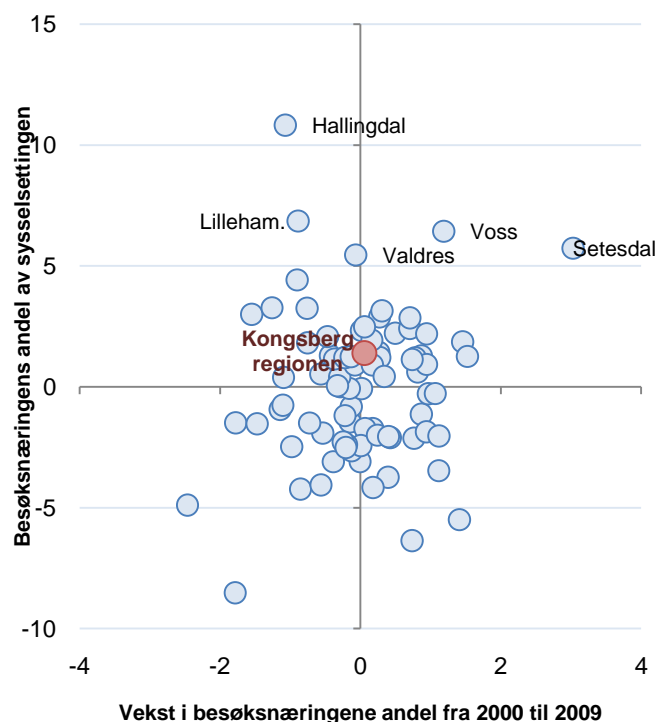
I figur 64 ser vi hvordan regionene i Norge plasserer seg med hensyn til sysselsetningsbidrag fra besøksnæringene og vekst i besøksnæringene. Endringen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene blir målt i prosentpoeng av sysselsettingen i regionen i 2000.

Kongsbergregionen har høyere konsentrasjon av besøksnæringer enn middels av regionene. Det gjør at sysselsettingen i regionen er 1,4 prosent høyere enn om andelen i besøksnæringene hadde vært middels.

Kongsbergregionen har så vidt hatt en liten vekst i besøksnæringene, som vi kan se ved at regionen ligger litt til høyre i diagrammet.

Figur 63: Utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Kongsbergregionen i perioden 2000-2009.

Figur 64: Regionene i Norge etter andel av sysselsettingen i besøksnæringene og vekst i besøksnæringene fra 2000 til 2009.

Utvikling i besøksnæringene i kommunene

I figur 65 ser vi endringer i besøksnæringene i kommunene.

Endringen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene blir målt i prosentpoeng av sysselsettingen i regionen i 2000. Dette vil vise hvor mye veksten i besøksnæringene har bidratt til den samlede sysselsettingen i 2009.

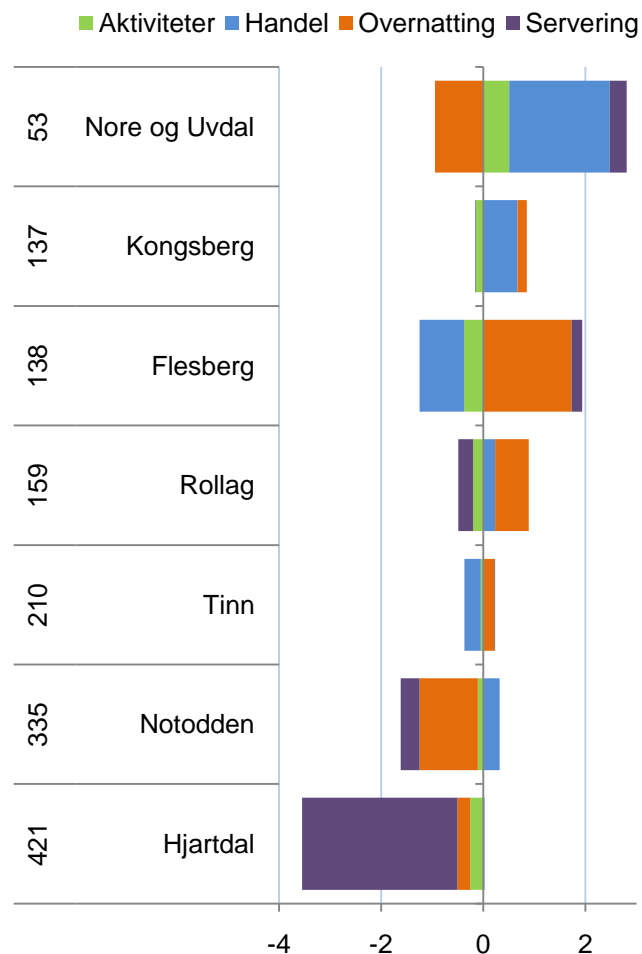
Nore og Uvdal har hatt den mest positive utviklingen i besøksnæringene av kommunene i regionen. Nore og Uvdal har hatt en kraftig reduksjon i handelslekkasjen, samt vekst i servering og aktiviteter. Samtidig har det vært en nedgang i overnatting. Nore og Uvdal er nummer 53 av 430 kommuner i landet med hensyn til vekst i besøksnæringene.

Kongsberg har også hatt vekst i besøksnæringene, og mesteparten av denne framgangen synes å komme av at kommunen har styrket sin posisjon som regionalt handelssenter. Kongsberg er rangert som nummer 137 av 430 kommuner for vekst i besøksnæringene.

Flesberg og Rollag har også hatt vekst i besøksnæringene. De er blant forholdsvis få kommuner som har vekst i antall arbeidsplasser i overnattingsbransjen.

Tinn har hatt små endringer i sine besøksnæringer.

Notodden og Hjartdal har blitt svekket som besøkskommune. Notodden har mistet mange arbeidsplasser i overnatting etter nedleggelsen av Bolkesjø hotell. Hjartdal har ifølge sysselsettingsstatistikken mistet forbausende mange arbeidsplasser i servering.

Figur 65: Utvikling i bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene fra 2000 til 2009 i kommunene i Kongsbergregionen. Rangering blant de 430 kommunene er vist til venstre.

Utvikling bedriftsattraktivitet

For å måle utvikling i bedriftsattraktivitet tar vi på samme måte utgangspunkt i utvikling i basishandlingene i perioden 2000-2009. Siden basishandlingene per definisjon er næringer som produserer varer og tjenester som kan selges ut av regionen, er det ikke noe fratrukk for salg til egne innbyggere, slik som vi gjorde for besøksnæringer.

Utvikling i basishandlingene i Kongsbergregionen

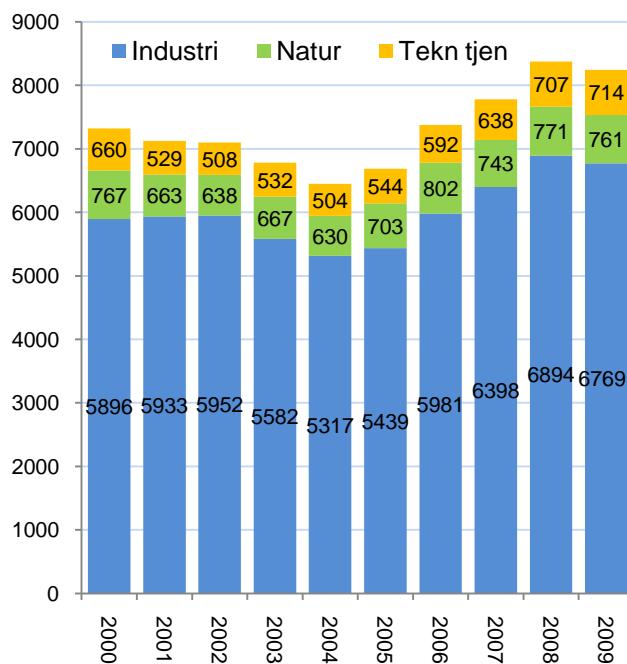
Utviklingen i antall arbeidsplasser i basishandlingene i Kongsbergregionen er vist i figur 66.

Antall sysselsatte i basishandlingene i Kongsbergregionen sank fra 2000 til 2004. Deretter var det vekst igjen fram til 2008. I 2009 sank antall arbeidsplasser litt igjen.

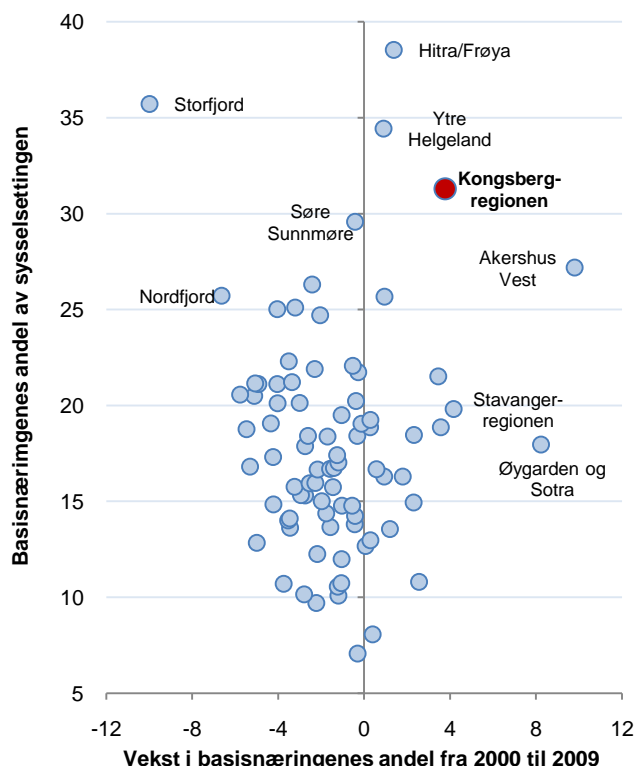
Industrien dominerer størrelsesmessig og endringene i industrien får dermed mest å si. Det har vært en sterk økning i antall arbeidsplasser i industrien i Kongsbergregionen fra 2000 til 2009, mens de fleste andre regioner har hatt nedgang. Antall arbeidsplasser i teknologiske tjenester sank fra 2000 til 2004, men har hatt en del vekst siden. Naturbaserte næringer har hatt relativt små endringer.

I figur 67 ser vi hvordan Kongsbergregionen kommer ut når det gjelder nivå og utvikling i basishandlingene de siste ti årene. Indikatoren for endring i antall arbeidsplasser i basishandlingene er målt i prosentpoeng av sysselsettingen i regionen i 2000. Dette vil vise hvordan veksten i basishandlingene har bidratt til den samlede sysselsettingen i 2009.

Kongsbergregionen har en svært høy konsentrasjon av basishandlinger. Utviklingen har samtidig vært svært god, med en markant vekst i antall arbeidsplasser i en periode da de fleste regionene hadde nedgang.

Figur 66: Utvikling i antall arbeidsplasser i basishandlingene i Kongsbergregionen i perioden 2000-2009.

Figur 67: Regionene i Norge etter andel av sysselsettingen i basishandlingene og vekst i basishandlingene fra 2000 til 2009.

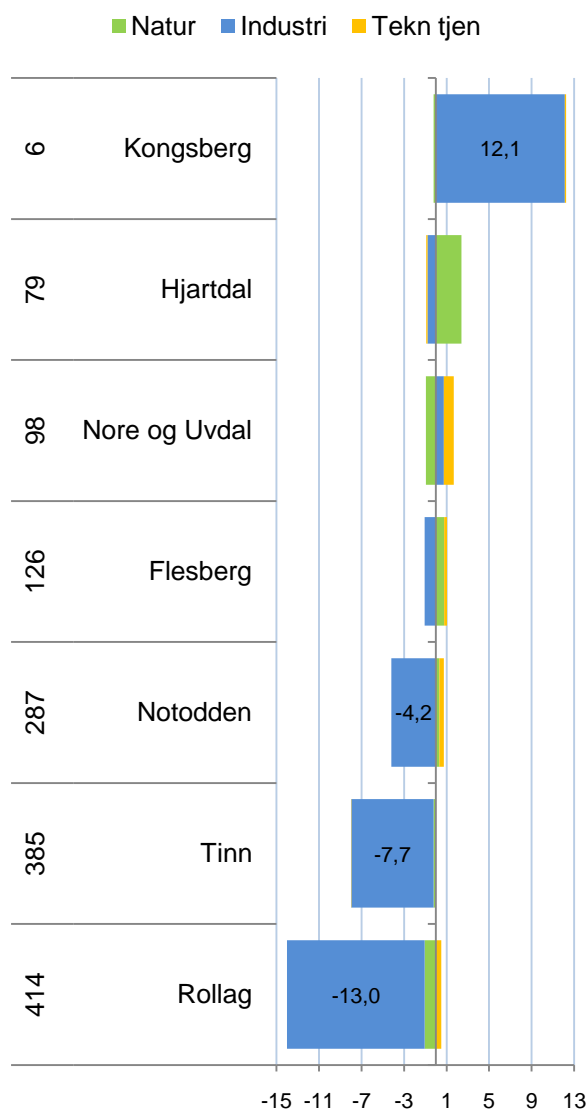
Utvikling i basisnæringene i kommunene

I figur 68 ser vi endringer i basisnæringene i kommunene.

Kongsberg er nummer seks av kommunene i landet når det gjelder vekst i basisnæringene. Det er veksten i industrien som er årsaken til det. Veksten i antall arbeidsplasser i industrien i Kongsberg fra 2000 til 2009 tilsvarer 12,1 prosent av samlet sysselsetting i kommunen i 2000.

Hjartdal, Nore og Uvdal og Flesberg har hatt ganske små endringer i antall arbeidsplasser i basisnæringer, noe som er ganske bra, ettersom de fleste kommunene har hatt nedgang.

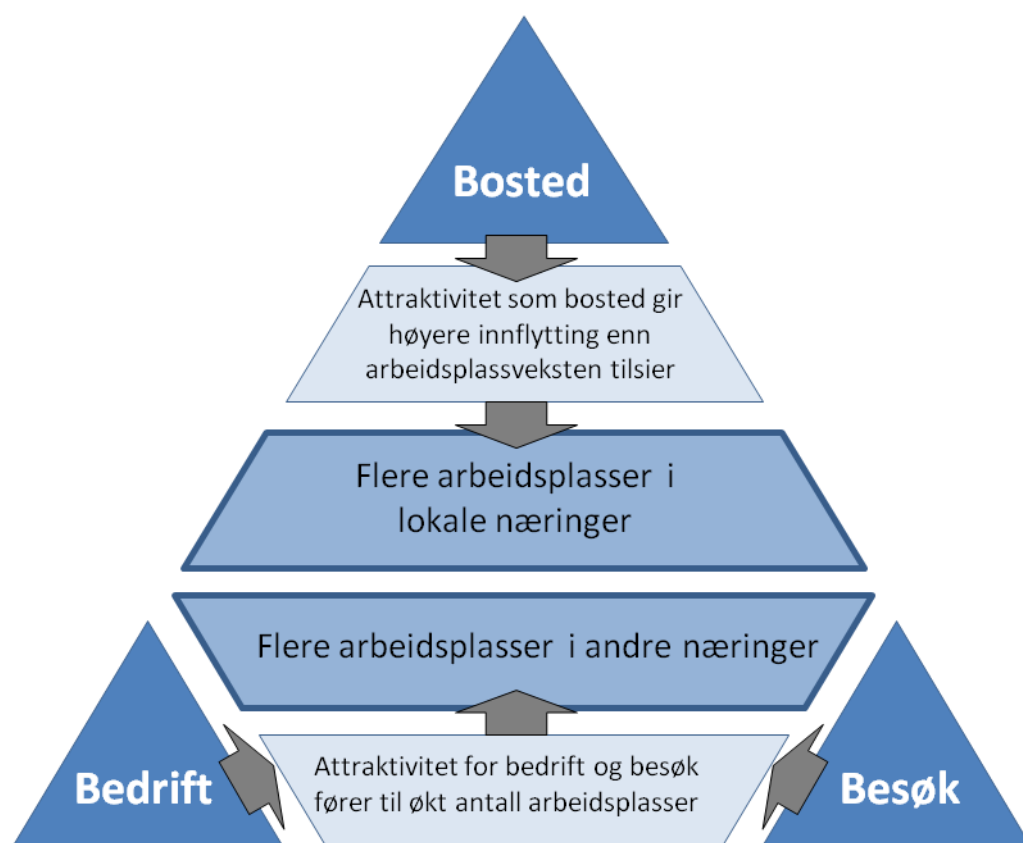
Notodden, Tinn og Rollag har alle hatt ganske stor nedgang i antall arbeidsplasser i industrien.

Figur 68: Utvikling i bidrag til sysselsettingen fra basisnæringene fra 2000 til 2009 i kommunene i Kongsbergregionen. Rangering blant de 430 kommunene er vist til venstre.

4.6 Samlet attraktivitet

Det siste vi skal gjøre er å sette de tre attraktivitetsdimensjonene sammen for å se på den samlede attraktiviteten til et sted. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at de tre attraktivitetsdimensjonene til sammen skal forklare et steds utvikling. Det er summen av steders attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting som vil kunne forklare vekst eller nedgang. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell som kan forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre steder har nedgang.

Figur 69: Samlet attraktivitet.

Bedrifts- og besøksdimensjonen påvirker arbeidsplassutviklingen. Steder med høy attraktivitet for bedrifter og besøkende vil få vekst i antall arbeidsplasser i disse næringene. Denne veksten gir positive stimulanser til andre næringer og bransjer, som ulike tjenester, transport og liknende

Steder med høy bostedsattraktivitet får høyere innflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Dette øker befolkningsgrunnlaget og fører til vekst i lokale arbeidsplasser, som kommunale tjenester, bygg og anlegg, handel for egen be-

folkning og så videre. Høy bostedsattraktivitet gir seg også utslag i en yngre befolkning som vil gi bedre fødselsbalanse de neste årene.

De tre attraktivitetsdimensjonene bidrar på hver sin måte til veksten på et sted. Steder som har høy attraktivitet for alle de tre dimensjonene vil oppnå vekst.

I resten av dette kapitlet vil vi sette de tre attraktivitetsdimensjonene sammen, for å få et mål på samlet attraktivitet.

Samlet attraktivitet for fylkene

Fylkenes samlede attraktivitet, og hvordan de tre dimensjonene har bidratt til denne er vist i figur 70.

Akershus er det fylket som har høyest samlet attraktivitet av alle fylkene, mens Finnmark har lavest samlet attraktivitet. Akershus er ikke best på noen av enkeltindikatorene, men skårer positivt på alle tre.

Det er bare fem fylker som har fått vekstimpulser fra basisnæringene. Foruten Akershus er dette Sør-Trøndelag, Hordaland, Vest-Agder og Rogaland. Sogn og Fjordane, Telemark og Østfold har den mest negative utviklingen i basisnæringene, men Østfold kommer likevel samlet ut på andreplass på grunn av høyest bostedsattraktivitet.

Østlandsfylkene vinner mye på høy bostedsattraktivitet, mens Nord-Norge og Sogn og Fjordane taper mye.

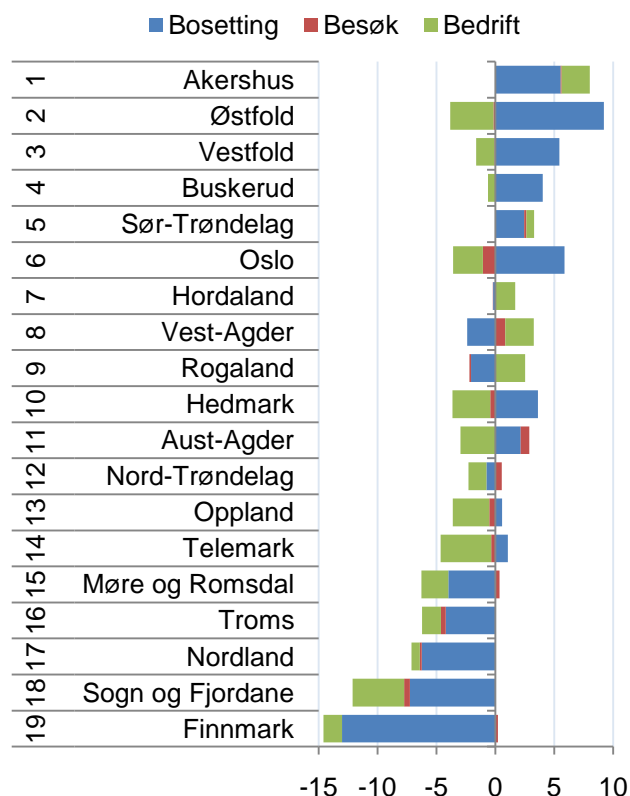
Besøksattraktivitet betyr tilsynelatende mindre for fylkenes utvikling. Her er Agderfylkene vinnere, mens Oslo taper.

Samlet attraktivitet og befolkningsvekst

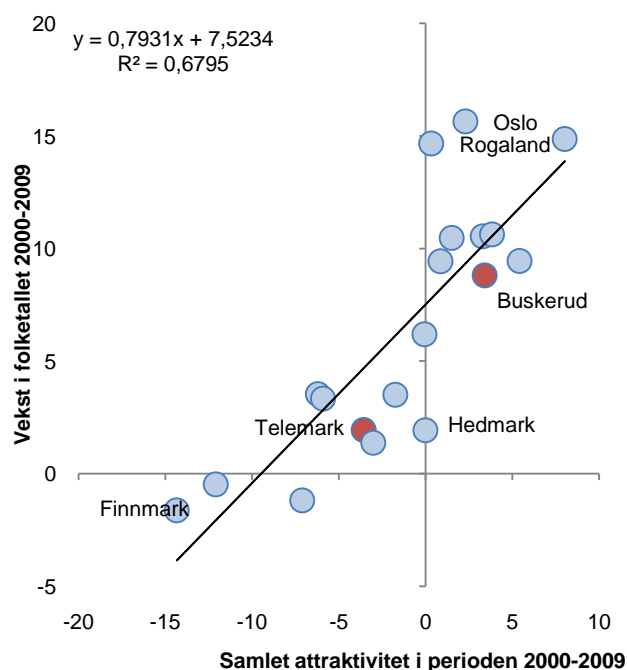
Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og fylkenes befolkningsutvikling de siste ti årene er vist i figur 71. Utviklingen i samlet attraktivitet forklarer nesten 68 prosent av variasjonen mellom fylkenes befolkningsvekst, som vi kan se av R^2 .

Oslo og Rogaland har en høyere vekst enn forventet. De har hatt høy vekst i bransjer som verken er basis- eller besøksnæring. De største byene har generelt en tendens til å få høyere vekst enn attraktiviteten tilsier, det å være stor ser ut til å generere vekst i seg selv.

Både Buskerud og Telemark har lavere folketallsvekst enn samlet attraktivitet tilsier.

Figur 70: Samlet attraktivitet for fylkene i perioden 2000-2009.

Figur 71: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet som vist i figur 70 og befolkningsvekst for perioden 2000-2009.

Samlet attraktivitet for regionene

Når vi ser på endringer, vil en region kunne skåre høyt på alle de tre dimensjonene. Slike regioner vil få svært sterk vekst. Det er imidlertid bare noen få regioner i landet som har fått positivt bidrag fra alle de tre attraktivitetsdimensjonene samtidig de siste ti årene. Det er Øvre Romerike, Bjørnefjorden og Trondheimsregionen, som også er helt i toppen når det gjelder befolkningsvekst.

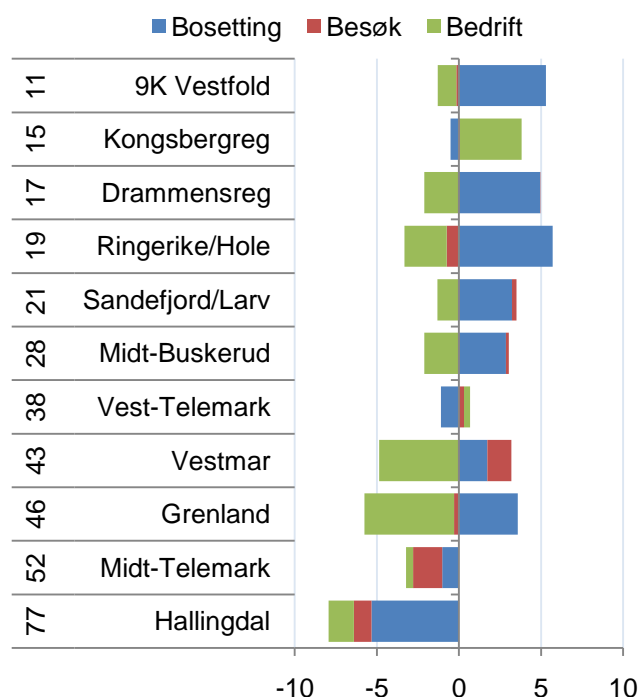
Vi kan se på vekstimpulsene fra de tre attraktivitetsdimensjonene samlet for regionene i BTV i figur 72.

Da er det 9K Vestfold og Kongsbergregionen som kommer best ut av regionene i BTV. Disse regionene er nummer 11 og nummer 15 i landet for samlet attraktivitet de siste ti årene.

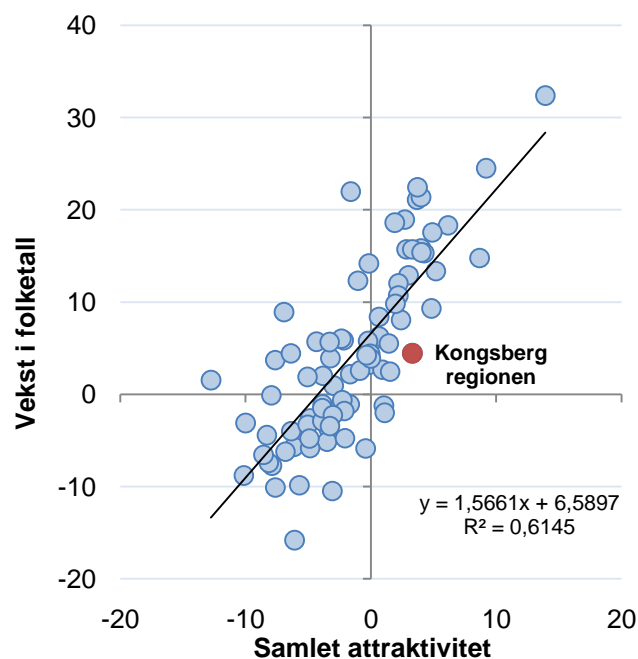
Kongsbergregionen har all sin attraktivitet knyttet til bedriftsdimensjonen. Besøksdimensjonen har ikke bidratt verken negativt eller positivt, men bostedsdimensjonen har bidratt litt negativt.

De samlede vekstimpulsene fra de tre attraktivitetsdimensjonene forklarer nesten 62 prosent av variasjonen i befolkningsveksten i regionene. Store, folkerike regioner har en tendens til å få høyere vekst enn forventet, som forklarer noen av de 38 prosentene som modellen ikke forklarer.

Kongsbergregionen har en lavere befolkningsvekst enn samlet attraktivitet tilsier. Det betyr at det har vært en negativ utvikling i forhold som ligger utenfor modellen. Det kan være f.eks. utvikling i statlig virksomhet, fruktbarhet og innvandring.

Figur 72: Samlet attraktivitet for regionene i BTV i perioden 2000-2009. Rangering for samlet attraktivitet blant de 83 regionene til venstre.

Figur 73: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og vekst i folketallet i regionene for perioden 2000-2009.

Samlet attraktivitet i kommunene

Kongsberg er en av kommunene som har vært attraktive langs alle de tre dimensjonene bosetting, besøk og bedrifter. Det er spesielt langs bedriftsaksen Kongsberg har vært mest attraktiv. Kongsberg er nummer sju av alle kommunene i landet for samlet attraktivitet i perioden 2000-2009.

Flesberg og Notodden har også vært over middels attraktive de siste ti årene. Begge har hatt positive impulser fra bostedsdimensjonen.

Hjartdal har vært litt under middels attraktiv.

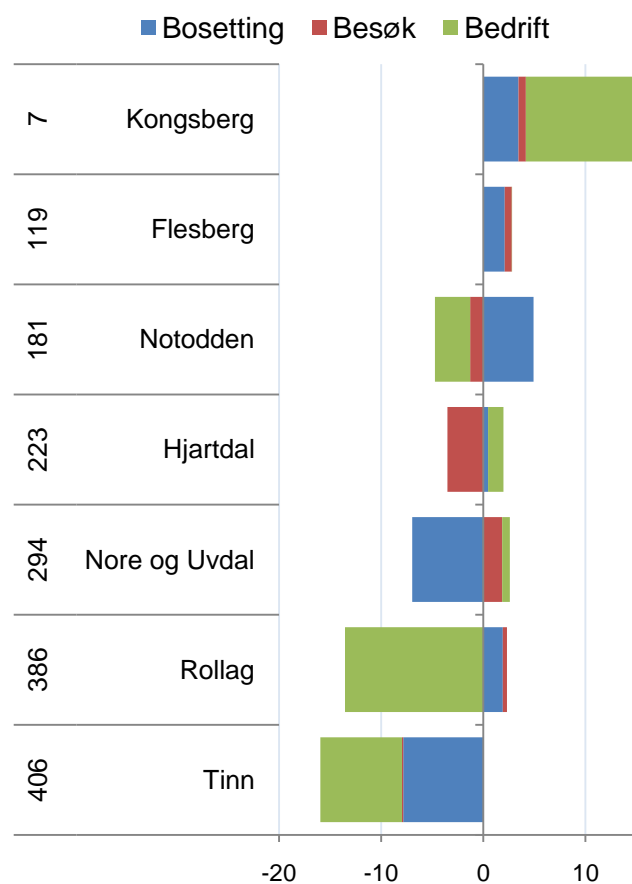
Nore og Uvdal har vært attraktiv både for besøk og bedrifter, men har hatt lav bostedsattraktivitet som har trukket mye ned. Rollag har vært attraktiv som bosteds- og besøkskommune, men har tapt mange arbeidsplasser i basisnæringene.

Tinn har både tapt mange arbeidsplasser i basisnæringer, samtidig som bostedsattraktiviteten har vært lav.

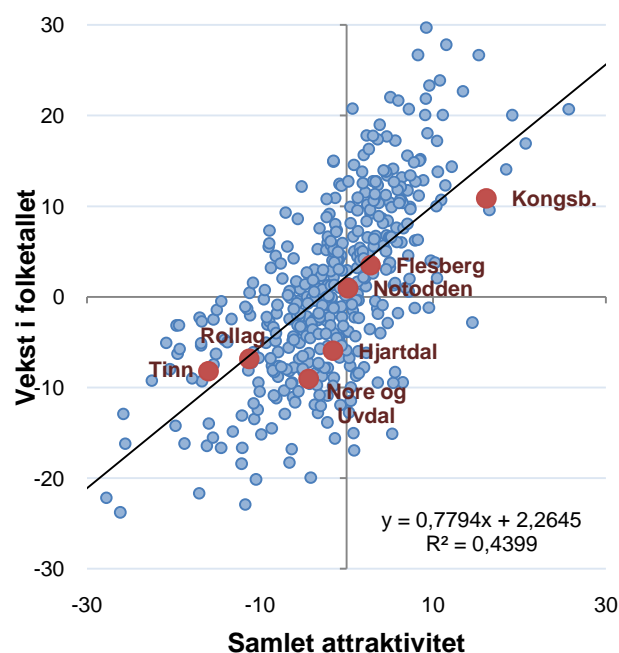
I figur 75 kan vi se samlet attraktivitet og folketallsveksten i kommunene i Kongsbergregionen for perioden 2000 til 2009.

Hjartdal og Nore og Uvdal er kommuner som har dårligere befolkningsutvikling enn samlet attraktivitet tilsier. Det er typisk for små distriktskommuner. Slike kommuner må være ekstra attraktive for å oppnå vekst.

Kongsberg er et regionsenter, og slike byer får ofte ekstra vekst enn det som er forventet ut fra samlet attraktivitet. Kongsberg har likevel lavere befolkningsvekst.

Figur 74: Samlet attraktivitet for kommunene i Kongsbergregionen. Rangering for samlet attraktivitet blant de 83 regionene til venstre.

Figur 75: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og vekst i folketallet i kommunene for perioden 2000-2009.

Utvikling i samlet attraktivitet for Kongsbergregionen

Vi har sett at Kongsbergregionen kommer godt ut når det gjelder attraktivitet den siste tiårsperioden.

Det er interessant å se på utviklingen innenfor denne tiårsperioden, ettersom ti år er en forholdsvis lang periode.

En slik utvikling er vist i figur 76. Her har vi beregnet tall for treårsperioder for å få litt mer stabile tall. Treårsperiodene er overlappende, slik at summen av periodene 2003, 2006 og 2009 vil tilsvare tallene i figur 72.

Vi kan da se at Kongsbergregionen hadde en negativ utvikling fram til 2005. Da var det ganske sterk nedgang i basisnæringene. Selv om det var positive impulser fra besøks- og bostedsattraktivitet i de første periodene, kunne det ikke kompensere for bortfallet av industriarbeidsplasser.

Etter 2005 har det vært svært sterk vekst i basisnæringene. I denne perioden har attraktiviteten som bosted bidratt negativt, men likevel har den samlede attraktiviteten vært sterk og positiv.

Figur 76: Utviklingen i samlet attraktivitet langs de tre dimensjonene i Kongsbergregionen. Tallene er basert på tre års glidende gjennomsnitt for endring i attraktivitet.

ⁱ Alle tallene som er brukt i kapitlet om befolkning og arbeidsplasser er hentet fra SSB, enten fra statistikkbanken på internett, eller fra spesialkjøringer som Telemarksforskning har fått utført av SSB.

ⁱⁱ Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarksforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

ⁱⁱⁱ I figuren har vi beregnet hvor stor etableringsfrekvens fylkene ville hatt, dersom de hadde hatt gjennomsnittlig etableringsfrekvens i alle bransjer, og lagt dette ut på den horisontale akse. På den vertikale akse er det den faktiske etableringsfrekvensen. Den oppmerksomme leser vil kanskje se at regresjonslinjen ikke er lagt med beste tilpasning, men at den er tvunget gjennom origo. Det kommer av at en rett fram regresjon ville ha gitt en betaverdi på over 1,4. Dette kommer igjen av at det er en sterk sammenheng mellom bransjestruktur og befolkningsvekst; fylkene som har en positiv bransjestruktur også har sterk befolkningsvekst. En urban bransjestruktur gir høy etableringsfrekvens, og befolkningsveksten i urbane områder stimulerer til nyetablering.

^{iv} Etableringsindeksen er dessverre bare delvis reproduisert tilbake til 2000. Vi har regionenes rangeringsnumre for etableringsfrekvens og vekst i antall foretak, men bare bransjejustert etableringsfrekvens fra 2007.